

Guzel
Jachina
Zulejka
otevívá
oči

ROMÁN / PROSTOR

Guzel Jachina
Zulejka otevírá oči

PROSTOR

Guzel Jachina Zulejka otevívá oči

přeložil Jakub Šedivý

PROSTOR | PRAHA | 2017

Published by arrangement with ELKOST Intl. Literary Agency
© 2015 by Guzel Yakhina

Czech edition © PROSTOR, 2017
Translation © Jakub Šedivý, 2017
Cover picture © shutterstock/isifa, 2017

ISBN 9788072603671

Kniha vychází pod záštitou Nadace Michaila Prochorova v rámci programu TRANSCRIPT na podporu překladů ruské literatury.

Mikhail
Prokhorov
Fund

transcript

PRVNÍ ČÁST

Zmoklá slepice

JEDEN DEN

Zulejka otevírá oči. Je tma jako v pytlí. Za tenkým závěsem ospale kejhají husy. Měsíční hříbě pleská pysky, hledá mateřské vemeno. Za okénkem u záhlaví postele je slyšet tlumené sténání lednové vánice. Díky Murtazovi sem však skulinami neprofukuje, před zimou utěšnil všechna okna. Murtaza je dobrý hospodář. A dobrý muž. Dunivě a zvučně chrápe v mužské části místnosti. Spí tvrdě, před rozedněním je spánek nejhlubší.

Je nejvyšší čas. Alláhu Všemohoucí, nech mě vykonat, co jsem si usmyslila – kéž se nikdo neprobudí.

Zulejka spustí neslyšně na podlahu nejdřív jednu bosou nohu, pak druhou, opře se o pec a vstane. Přes noc pec vychladla, teplo uniklo, studená podlaha zebe do chodidel. Nesmí si nazout boty – neslyšně by se jí v plstěných domácích *kota* nepodařilo projít, nějaké prkno v podlaze by zavržalo. Nedá se nic dělat, Zulejka to chvíli vydrží. Rukou se přidržuje hrubé boční strany pece a prodírá se k východu z ženské části. Je to tu úzké a těsné, ale ona si pamatuje každé zákoutí, každý výčnělek – půlku života pendluje celé dny sem a tam jako kyvadlo: od kotle do mužské části s naplněnými a horkými miskami, z mužské části nazpátek s miskami prázdnými a studenými.

Kolik let je vdaná? Patnáct ze svých třiceti? To je dokonce určitě víc jak půlka života. Bude se muset zeptat Murtazy – až bude mít dobrou náladu, poprosí ho, ať to spočítá.

Nezakopnout o *palas*. Nevrazit bosou nohou do kované truhly vpravo u zdi. Překročit skřípající prkno u oblouku pece. Tiše vklouznout za kartounovou *čaršau* oddělující ženskou část chalupy od mužské... Vida, dveře jsou už nedaleko.

Murtazovo chrápání je blíž. Spi, jen spi, proboha. Žena nemá před mužem nic skrývat, ale nedá se nic dělat, občas to jinak nejde.

Teď je nejdůležitější neprobudit zvířata. Obyčejně spí v zimním chlévě, avšak když jsou silné mrazy, Murtaza jí přikáže, ať vezme mladý dobytek a drůbež do domu. Husy se neprobudily, ale hříbě zahrabalo kopýtkem, potřásl hlavou – probudilo se, rarášek. Bude z něho dobrý, bystrý kuň. Zulejka natahuje ruku přes závěs, dotýká se hebké tlamy: upokoj se, to jsem já. Hříbě jí vděčně zafrká nozdrami do dlaně – poznalo ji. Zulejka si otírá vlhké prsty do košile, kterou má vespod, a zlehka strčí ramenem do dveří. Těžké dveře, na zimu pobité plstí, se s námahou otevřou a škvírou vnikne dovnitř mrazivý oblak. Jedním krokem překročí vysoký práh – to by tak ještě scházelo zrovna teď na něj šlápnout a vyrušit zlé duchy, fuj! – a ocitne se v předsíni. Zády přivře dveře.

Sláva Alláhovi, část cesty je zdolána.

V předsíni je zima jako venku – mráz štípe, košile nehřeje. Skrz spáry v podlaze se na bosé nohy dere ledový vzduch. Není to však tak hrozné.

To hrozné se ukrývá za dveřmi naproti.

Ubyrly karčyk – Čarodějnice. Tak jí říká Zulejka. Sláva Všemohoucím, tchyně s nimi nežije v jedné chalupě. Murtazův dům je prostorný, skládá se ze dvou chalup spojených společnou předsíní. Toho dne, kdy si pětáctýřicetiletý Murtaza přivedl do domu patnáctiletou Zulejku, si Čarodějnice s mučednickým výrazem sama odtahala své početné truhly, rance a nádobí do chalupy pro hosty a celou ji zabrala. „Opovaž se toho jen dotknout!“ – výhruzně zakřičela na syna, když se jí snažil pomoci s přestěhováním. A další dva měsíce s ním pak nepromluvila. Ten samý rok začala rychle a beznadějně slepnout a za nějaký čas ještě hluchnout. Po několika letech

byla slepá a hluchá jako pařez. Zato teď toho namluví hodně, není k zastavení.

Nikdo nevěděl, kolik jí je ve skutečnosti let. Ona tvrdila, že sto. Murtaza si nedávno sedl, aby to spočítal, seděl dlouho a pak prohlásil: matka má pravdu, skutečně jí je kolem stovky. Narodil se starším rodičům – a teď už je sám bezmála stařec.

Čarodějnice se obvykle probouzí dřív než ostatní a vynáší do předsíně svůj pečlivě skrývaný poklad – krásný nočník z mléčně bílého porcelánu s jemně modrými chrpami na boku a s bizarní pokličkou (Murtaza jí ho kdysi přivezl z Kazaně jako dárek). Zulejka musí na tchynino zavolání vyskočit, drahocennou nádobu vyprázdnit a opatrně vymýt – a to dřív než zatopí v peci, dřív než dá vykynout těsto a odvede krávu do stáda. Běda jí, kdyby zaspala tenhle ranní budiček. Za patnáct let Zulejka zaspala dvakrát – a na to, co bylo potom, si zakázala vzpomínat.

Za dveřmi je dosud ticho. No tak, Zulejko, zmoklá slepice, pospěš si. Zmoklá slepice – *žebegjan tavyk* – takhle ji pojmenovala Čarodějnice. Zulejka ani nepostřehla, že si tak po nějaké době začala sama říkat.

Plíží se dál do předsíně, ke schodišti na půdu. Nahmatá hladce otesané zábradlí. Schody jsou strmé, namrzlá prkna chvílemi sotva slyšitelně zasténají. Shora je cítit chladné dřevo, zmrzlý prach, usušené bylinky a stěží rozeznatelnou vůni nasolené husy. Zulejka stoupá nahoru – hučení vánice je blíž, vítr naráží do střechy a skučí ve všech koutech.

Na půdě ji napadne, že by bylo lepší lézt po čtyřech – kdyby šla, prkna by vrzala přímo nad hlavou spícího Murtazy. Ale když se bude plazit, proklouzne, vždyť skoro nic neváží, Murtaza ji uzvedne jednou rukou jako ovci. Přitáhne si noční košili k hrudi, aby nebyla zaprášená, omotá si ji kolem sebe, konec vezme do zubů – a po hmatu si opatrně rází cestu mezi bednami, nůšemi, dřevěnými nástroji, obezřetně přelézá přes stropní trámy. Tiskne se čelem ke zdi. No konečně.

Nadzvedne se, vyhlédne z malého podkrovního okénka. V tmavě šedé předjitřní mlze sotva vykukují sněhem zasypané domy rodného Julbaše. Murtaza to jednou počítal – a napočítal

víc než sto statků. Je to velká vesnice, jen co je pravda. Vesnická cesta se půvabně vine a jako řeka odtéká za horizont. V oknech domů se už tu a tam svítí. Pospěš si, Zulejko.

Vstane a natáhne se nahoru. V dlani sevře cosi těžkého, hladkého, samý pupínek – nasolenou husu. Žaludek se okamžitě zachvěje, začne jí kručet v břiše. Ne, husu vzít nesmí. Nechá oškubanou husu husou a hledá dál. Tady! Nalevo od podkrovního okénka visí velké a těžké, na mrazu ztvrdlé pláty, z kterých je nepatrně cítit ovocné aroma. Ovocná pasta z jablek. Důkladně uvařená na peci, pečlivě rozválená na širokých prknech, starostlivě usušená na střeše, pasta, která do sebe nasála žhavé srpnové slunce a chladné zářijové větry. Člověk ji může ukusovat po maličkých kouscích, zvolna ji rozpouštět a rozvalovat ten hrbolatý nakyslý kousíček po patru, nebo si jí může naplnit pusu a žvýkat, žvýkat pružnou hmotu a do dlaně vyplivovat sem tam se vyskytnuvší zrníčka... Ústa jí okamžitě zaplavují sliny.

Zulejka strhne pár plátů ze šňůry, pevně je svine a zastrčí si je pod paži. Rukou přejíždí po zbývajících plátech – hodně, ještě hodně jich zbývá. Murtaza na to nesmí přijít.

A teď nazpátek.

Kleká si na kolena a leze ke schodišti. Svitek pasty jí brání v rychlejším pohybu. No, opravdu je zmoklá slepice, když ji nenapadlo, že si má s sebou vzít nějakou brašnu. Po schodišti schází pomalu: necítí nohy – ztuhly, musí zdřevěnělá chodidla klást bokem, na hranu. Když schází na poslední schod, dveře od pokoje Čarodějnice se hlučně otevrou dokořán a v černém otvoru se objeví světlá, sotva rozeznatelná silueta. O podlahu tluče těžká hůl.

„Je tu někdo?“ ptá se Čarodějnice hlubokým mužským hlasem tmy.

Zulejka strne. Srdce bije, žaludek svírá ledový chlad. Nestihla to... pasta pod paží rozmrzá, měkne.

Čarodějnice udělá krok vpřed. Za patnáct let slepoty zná celý dům nazpaměť – pohybuje se v něm jistě a lehce.

Zulejka vystoupí o několik schodů nahoru a loktem k sobě přitiskne rozměklou ovocnou pastu pevněji.

Stařena natáhne krk na jednu a pak na druhou stranu. Nic sice neslyší, nevidí, a přesto ta babizna vnímá. Jedním slovem – Čarodějnice. Hůl hlasitě klepe – blíž a blíž. Ach jo, probudí Murtazu...

Zulejka vyběhne ještě o několik schodů výš, přitiskne se k zábradlí, olízne si vysušené rty.

Bílá silueta se pod schodištěm zastaví. Je slyšet, jak stařena hlasitě vtahuje nosními dírkami vzduch a čichá. Zulejka si dá dlaně k tváři – opravdu, voní po huse a jablkách. Najednou Čarodějnice udělá mrštný výpad vpřed a vši silou bouchne dlouhou holí do schodiště, jako by ho chtěla rozeťnout mečem vejpl. Konec hole zasviští někde dočista blízko a s bříknutím se zasekne do prkna, jen na půl prstu od bosého Zulejčina chodidla. Tělo slábne, roztéká se po schodech jako těsto. Jestli ta stará ježibaba praští ještě jednou... Čarodějnice si mumlá něco nesrozumitelného, přitahuje hůl k sobě. Nočník ve tmě dutě zvoní.

„Zulejko!“ křičí hromovým hlasem Čarodějnice směrem k synově půlce chalupy.

Takhle v domě obvykle začíná ráno.

Zulejka polyká vyprahlým hrdlem hustou slinu. Opravdu to dobře dopadlo? Obezřetně klade nohu vedle nohy a slézá po schodišti dolů. Chvíli vyčkává.

„Zulejkó-ó-ó!“

Teď už musí jít. Tchyně nerada něco opakuje třikrát. Zulejka přiskočí k Čarodějnici – „Už jsem tady, mámo!“ – a vezme jí z rukou těžký, teplými lepkavými kapičkami orosený nočník, tak jak to dělá každé ráno.

„Konečně jsi tady, zmoklá slepice,“ brblá Čarodějnice. „Umíš jenom spát, lenochu.“

Murtazu hluk určitě probudil, může se objevit v předsíni. Zulejka tiskne pod paži ovocnou pastu (jen aby ji venku neztratila!), nohama na podlaze nahmatává něčí válenky a vybíhá ven. Vánice se jí opírá do prsou, svírá ji pevnou pěstí a snaží se ji strhnout k zemi. Košile se nadouvá jako zvon. Zápraží se přes noc proměnilo v závěj – Zulejka schází dolů a nohama sotva odhaduje schody. Boří se do sněhu skoro po

kolena a vleče se k latríně. Bojuje s dveřmi, snaží se je v tom větru otevřít. Obsah nočníku vyprázdňuje do namrzlé díry. Když se vrací do domu, Čarodějnice tam už není, odešla k sobě.

Na prahu potkává ospalého Murtazu s petrolejovou lampou v ruce. Husté obočí svažuje až ke kořenu nosu, vrásky na spánkách pomáčkáném obličejem jsou hluboké, jako by je někdo vyřezal nožem.

„Zbláznila ses, ženská? Jít do vánice bez oblečení!“

„Jenom jsem vynesla mámin nočník a hned zpátky...“

„Chceš se zase půlku zimy válet nemocná? A celý dům nechat na mně?“

„Co to říkáš, Murtazo! Ani trochu jsem nepromrzla. Podívej!“ Zulejka natahuje jasně rudé dlaně, pevně tiskne lokty k pasu – z podpaží trčí ovocná pasta. Není snad pod košili vidět? Látka ve sněhu promokla, lepi se na tělo.

Murtaza se však zlobí, ani se na ni nepodívá. Odplivuje stranou, dlaní si hladí vyholenou lebku, roztaženými prsty si rozčesává zacuchané vousy.

„Dej mi najíst. A běž ze dvora odhrabat sníh. Pojedeme pro dřevo.“

Zulejka horlivě přikývne a rychle zmizí za *čaršau*.

Podařilo se to! Povedlo se jí to! Vida Zulejku, vida zmoklou slepici! Tady je ten úlovek: dva zmačkané, smotané, slepené kusy nejlahodnější ovocné pasty. Podaří se jí je dneska odnést? A kam má tohle bohatství schovat? Doma ho nechat nemůže: když nejsou doma, Čarodějnice se jim hrabe ve věcech. Bude je muset vzít s sebou. Je to ovšem nebezpečné. Dnes však, jak to tak vypadá, stojí Alláh při ní – bude mít štěstí.

Zulejka důkladně zabalí pastu do dlouhého kusu hadříku a omotá si ho kolem pasu. Přetáhne přes něj spodní košili, obleče si *kulmek* a šarvary. Zaplete si copy a přehodí přes sebe šátek.

Husté šero za okénkem v záhlaví její postele začíná blednout, ředí ho slabé světlo pošmourného zimního rána. Zulejka odhrne záclony – je to lepší než pracovat ve tmě. Petrolejka stojící na kraji pece vrhá trochu šikmého světla i na ženskou část, ale šetrný Murtaza stáhl knot tak nízko, že

plamínek není skoro vidět. Vůbec jí to nevadí, všechno by mohla dělat i se zavázanýma očima.

Začíná nový den.

Ranní vánice utichla ještě před polednem a na jasně modrém nebi se ukázalo slunce. Odjeli pro dříví.

Zulejka sedí vzadu na saních zády k Murtazovi a pozoruje vzdalující se domy Julbaše. Zelené, žluté, tmavě modré vykukují jako jasné houby ze závějí. Vysoké bílé svíce kouře se rozpouštějí v nebeském blankytu. Pod sanicemi hlasitě a příjemně křupe sníh. Ojediněle si odfrkne a pohodí hřívou v mrazu čilá Sandugač. Stará ovčí kůže pod Zulejkou hřeje. A vytoužený kus hadříku na břichu je pořád teplejší – také hřeje. Dnes, kéž by to stihla odnést dnes...

Ruce a záda tupě bolí – v noci sem vítr navál spoustu sněhu a Zulejka se dlouho zakusovala lopatou do závějí, když na dvoře prohazovala široké cestičky: od zápraží k velké sýpce, pak k malé, k záchodu, k zimnímu chlěvu, k zadnímu dvoru. Po práci je moc příjemné zalenošit si na pravidelně se pohupujících saních – co nejpohodlněji se posadit, zachumlat se hlouběji do voňavého ovčího kožíchu, zastrčit prokřehlé dlaně do rukávů, položit bradu na prsa a zavřít oči...

„Probuď se, ženo, jsme tady.“

Saně obstoupily obrovské stromy. Bílé polštáře sněhu na smrkových větvích a košatých korunách borovic. Jinovatka na haluzích bříz, tenkých a dlouhých jako ženský vlas. Mohutné valy závějí. Ticho široko daleko.

Murtaza přivazuje na válenky proutěné sněžnice, seskakuje ze saní, přehazuje si přes záda pušku a za pásek si zasouvá velkou sekeru. Do rukou si bere hole jako opěry, a aniž by se ohlédl, s jistotou sleduje uzoučkou pěšinku do houští. Zulejka jde za ním v závěsu.

Les kolem Julbaše je pěkný, bohatý. V létě vesničany sytí velkými lesními jahodami a sladkými velkými malinami, na podzim voňavými houbami. Zvěře je mnoho. Z hloubi lesa vytéká Čiśme – obyčejně přívětivá, mělká, plná rychlých ryb a neobratných raků, zjara však dravá, hučící, plná tajícího

sněhu a bláta. Během velkého hladomoru je zachraňovaly jen ony – les a řeka. A samozřejmě Alláhovo milosrdenství.

Dnes Murtaza zajel daleko, téměř až na konec lesní cesty. Tahle cesta, vyježděná kdysi dávno, vedla k okraji světlé části lesa. Potom se vnořila do Daleké mýtiny, obklopené devíti zahnutými borovicemi, a náhle zmizela. Dál nepokračovala. Les skončil – začínal neproniknutelný urman, polomová houština, obydlí divoké zvěře, lesních duchů a všelijakých temných sil. Stoleté tmavé smrky s ostrými špičkami podobajícími se kopím rostly v urmanu tak hustě, že by tudy kůň neprošel. A světlé stromy – rezavé borovice, skvrnité břízy, šedé duby – se tam nevyskytovaly vůbec.

Říkalo se, že přes urman se dá dojít k území Marijců – když jde člověk od rána mnoho dní v kuse. Ale koho se zdravým rozumem by to napadlo?! Dokonce ani v době velkého hladomoru se lidé z vesnice neodvažovali překročit hranici Daleké mýtiny: okousávali kůru ze stromů, rozemílali žaludy z dubů, rozrývali myši díry, když hledali zrní – do urmanu ale nechodili. A kdo tam zavítal – toho nikdo víckrát nespátril.

Zulejka se na okamžik zastaví, velký koš na klestí položí na snůh. Neklidně se rozhlíží – Murtaza zajel zbytečně tak daleko.

„Je to ještě daleko, Murtazo? Už skrz stromy nevidím Sandugač.“

Muž neodpovídá – proráží si cestu vpřed po pás zabořený v panenském sněhu, dlouhými holemi se opírá o závěje a širokými sněžnicemi zdolává křupající snůh. Nad jeho hlavou permanentně stoupá obláček mrazivé páry. Nakonec se zastaví vedle vysoké břízy s bujným výrostkem čagy a uznale ji poplácá po kmeni: tuhle.

Nejdřív ušlapávají snůh kolem stromu. Potom Murtaza odhodí kožich, pevně uchopí zahnuté topůrko, sekerou ukáže na mezeru mezi stromy (tam bříza padne) a pustí se do kácení.

Ostří sekery se na slunci leskne a s krátkým zvukným „čach“ se zakusuje do boku břízy. „Ách! Ách!“ odpovídá ozvěna. Sekyra otesává tlustou, černými hrbolky bizarně posetou kůru, potom proniká do jemně růžové dřeně. Třísky odletují jako slzy. Ozvěna vyplňuje les.

„I v urmanu je to slyšet,“ pomyslí si s obavami Zulejka. Stojí trochu opodál, po pás ve sněhu, a objímá koš – dívá se, jak Murtaza poráží strom. Zeširoka se napřahuje, mrštně prohýbá trup a přesně zatíná sekeru do světlé štěrbině naštípnuté z boku stromu. Je to silný, velký muž. A pracuje obratně. Získala dobrého muže, nemůže si naříkat. Sama je drobná, sotva dosáhne Murtazovi k ramenům.

Zanedlouho se bříza začíná silně otřásat a sténat stále hlasitěji. Rána vyhloubená v kmeni sekerou se podobá otevřeným ústům v němém výkřiku. Murtaza odhazuje sekeru, z ramenou setřásá třísky a větvičky a kývá na Zulejku: pojd' mi pomoci. Společně se ramena opírají do kmene s drsnou kůrou a vrážejí do něj stále silněji. Ozve se praskot dřeva a bříza se s hlasitým zasténáním na rozloučenou zřítí na zem a do nebe se vznesou oblaka sněhového prachu.

Muž, stojící obkročmo nad povaleným kmenem, z něj odsekvá tlusté větve. Žena olamuje slabé větvičky a sbírá je spolu s chrastím do koše. Dlouho pracují mlčky. V kříži jim loupe, ramena tíží únava. Ruce, třebaže jsou v rukavicích, mrznou.

„Murtazo, je pravda, že tvoje matka šla v mládí na několik dní do urmanu a vrátila se dočista celá?“ Zulejka se narovná a prohne v pase, odpočívá. „Říkala mi to *abystaj* a já její babička.“

Murtaza mlčí a sekerou si přeměřuje křivou sukovitou větev, vyčnívající z kmene.

„Já bych umřela strachem, kdybych se tam ocitla. Hned by mi určitě zdřevěněly nohy. Ležela bych na zemi se zamhouřenýma očima a bez přestání bych se modlila, dokud by byl můj jazyk schopen pohybu.“

Murtaza se pořádně rozmáchně sekerou, větev pružně odletí s hukotem stranou a ještě na zemi několikrát poskočí.

„Říká se, že v urmanu modlení nefunguje. Ať se modlíš, nebo ne, je to prý jedno – stejně umřeš... Co si o tom myslíš?“ Zulejka ztiší hlas: „Jsou na světě místa, kam Alláhův zrak nepronikne?“

Murtaza se zeširoka napřáhne a zasekne sekeru hluboko do kmene, jenž v mrazu zazvoní. Sundá si kožešinovou

čepici, dlaní si otře zrudlou holou lebku, která sálá horkem, a s gustem si odplivne pod nohy.

Znovu se pouštějí do práce.

Brzy je koš plný chrastí – nejde ani uzvednout, dá se jen táhnout za sebou. Bříza je zbavená větví a rozseknutá na několik klád. Všude kolem leží v závějích dlouhé větve, svázané v pečlivých otýpkách.

Ani nezpozorovali, že se začalo stmívat. Když Zulejka zvedne oči k nebi, slunce je již ukryté za cáry mraků. Žene se sem silný vítr, fučí a víří vánice.

„Murtazo, pojedeme domů, zase začíná fujavice.“

Muž neodpovídá, dál provazem svazuje tlusté svazky dřeva. Když je poslední otep hotová, vánice už táhle a hněvivě skučí mezi stromy.

Murtaza ukáže kožešinovou rukavicí na klády: nejdřív odvečeme je. Čtyři klády s osekanými větvemi, každá z nich delší než Zulejka. Murtaza popadne jeden konec té nejtlustší klády a s hekáním ji odtrhává od země. Zulejka popadne druhý. Nepodaří se jí ho hned zvednout, dlouho s ním zápasí, zvyká si na tlusté a hrbolaté dřevo. „No tak!“ nedočkavě vykřikne Murtaza. „Ženo!“

Nakonec to Zulejka dokáže. Obejme kládu oběma rukama a hrudí se přitiskne k narůžověle bílému syrovému dřevu, z kterého trčí dlouhé ostré třísky. Vydávají se k saním. Jdou pomalu. Ruce se třesou. Jen abych ji neupustila, mumlá si v duchu, jen ji neupustit. Kdyby jí spadla na nohu, po zbytek života zůstane mrzákem. Začíná být horko – po zádech a po břiše jí stékají teplé pramínky. Kus hadru skrytý na hrudi promoká skrznaskrz – ovocná pasta bude cítit solí. To nevádí, jen aby ji dnes stihla odnést...

Sandugač stojí poslušně na stejném místě a líně podupává. V letošní zimě je málo vlků, *subchan Alla*, proto nemá Murtaza strach nechat koně dlouho samotného.

Když naloží kládu na saně, Zulejka se svalí hned vedle, shodí rukavice, uvolní si šátek na krku. Při dýchání cítí bolest, jako kdyby právě proběhla celou vesnicí bez zastávky.

Murtaza se beze slova vrací ke kládám. Zulejka slézá ze

saní a plouží se v závěsu za ním. Přetahují zbylé klády. Potom otepi ze silných větví. Pak ze slabých.

Když je dřevo srovnáno na saních, les už je ukrytý za hustým zimním soumrakem. U pařezu čerstvě pokácené břízy zůstal jen Zulejčin koš.

„Klestí přineseš sama,“ houkne Murtaza a pustí se do připevňování klád.

Vítr začal pořádně fučet, zlostně metá oblaka sněhu do všech stran, zametá vyšlapané lidské stopy. Zulejka tiskne rukavice k hrudi a vydává se po sotva viditelné pěšince do lesní tmy.

Než dojde ke známému pařezu, koš už je zavátý sněhem. Ulomí z keře větev a dá se do hledání, prut zabodává do sněhu. Jestli koš nenajde, zle se jí povede. Murtaza jí vynadá a pak se uklidní, ale Čarodějnice jí bude spílat, vychutná si ji, ta si své jedovatosti neodpustí, až do smrti jí bude ten koš připomínat.

Támhle leží, spása její! Zulejka vytáhne těžký koš z obrovské závěje a úlevou vydechne. Může se vrátit. Ale kam má jít? Kolem dokola zuří vánice. Bílé přívally sněhu se střemhlav ženou vzduchem hned nahoru, hned dolů, Zulejku zahalují, ovíjejí ji a zasypávají. Nebe mezi ostrými špičkami smrků visí jako obrovská šedá vata. Stromy kolem ní zalila tma, jeden druhému se podobají jako stíny.

Pěšinka zmizela.

„Murtazo!“ křičí Zulejka a ústa má plná sněhu. „Murtazó-ó-ó!...“

Vánice zpívá, zvoní a sviští v odpověď.

Tělo pozbývá síl, nohy umdlévají, jako by i ony byly ze sněhu. Zulejka usedne na pařez zády k větru, jednou rukou přidržuje koš, druhou límec kožichu. Nesmí se z toho místa hnout – ztratila by se. Raději počká tady. Snad ji Murtaza ne nechá v lese? To by se Čarodějnice zaradovala... A co ovocná pasta, kterou vzala s takovými obtížemi? Copak to všechno bylo k ničemu?...

„Murtazó-ó-ó!“

Ze sněhového oblaku vystoupí velká tmavá postava v kožešinové čepici. Pevně popadne ženu za rukáv a vleče ji ve vánici za sebou.

Murtaza jí nedovolí, aby si sedla na saně – dříví je hodně, kůň by to nevydržel. Tak tedy jdou: Murtaza vede vpředu Sandugač za uzdu, Zulejka se drží za ním, rukama svírá saně vzadu a sotva plete nohama. Do válenek se nahnul sníh, nemá však sílu ho vyklepat. Teď musí pokračovat v chůzi. Klást jednu nohu za druhou: pravou, levou, pravou, levou... Jen do toho, Zulejko, zmoklá slepice. Sama dobře víš, že když zůstaneš pozadu, bude to tvůj konec, Murtaza si toho nevšimne. Zkrátka v lese zmrzneš.

Ale stejně je to dobrý člověk – vrátil se pro ni. Mohl ji tam v houští nechat – kdo by se staral, jestli je živá, nebo ne. Mohl by říct: zabloudila v lese, nenašel jsem ji – další den by si na ni nikdo nevzpomněl...

Jak je vidět, dá se jít i se zavřenýma očima. Je to tak dokonce lepší – nohy jdou a oči odpočívají. Hlavní je držet se pevně saní, prsty nesmějí ochabnout...

Sníh bolestivě šlehá do tváře, zalézá do nosu a do úst. Zulejka pozvedává hlavu, setřásá sníh. Leží sama na zemi a vidí vzdalující se zadní část saní, kolem dokola bílý vír fujavice. Vstane, dohoní saně a chytá se jich ještě pevněji. Rozhodne se, že nezavře oči, dokud nedojedou domů.

Do dvora vjíždějí už za tmy. Vykládají dříví na hromadu (Murtaza ho zítra naštipá), vypřáhnou Sandugač a přikryjí saně.

Okna pokrytá silnou jinovatkou jsou v části, kde žije Čarodějnice, temná, Zulejka ale ví, že tchyně cítí jejich příjezd. Stojí teď před oknem a zaposlouchává se do zvuku prken na podlaze: čeká, až po třísknutí vchodových dveří nejdřív zadrnčí a vzápětí se pružně zhoupnou pod těžkými kroky hospodáře. Murtaza se svlékne, po cestě se umyje – a půjde do matčiny části. Ona tomu říká *večer si popovídat*. O čem se dá mluvit s hluchou stařenou? Zulejka tomu nerozumí. Tyhle hovory však bývají dlouhé, někdy trvají celé hodiny. Murtaza od matky odchází vždycky klidný, vyrovnaný, dokonce je schopen se usmát nebo zažertovat.

Dnes přišlo tohle večerní setkání Zulejce vhod. Jakmile si muž oblékl čistou košili a odešel k Čarodějnici, Zulejka

si přes ramena přehodila ještě mokrý kožich a vyklouzla z chalupy.

Sněhová bouře zasypává Julbaš velkými těžkými vločkami. Zulejka s námahou kráčí ulicí proti větru, hluboko skloněná dopředu jako při modlitbě. Malá okénka domů září útulným žlutým světlem petrolejek, ve tmě jsou sotva vidět.

Tady jsou humna, konec vesnice. Zde, pod plotem posledního domu, čelem k poli, zády k Julbaši, žije *basu kapka ijase*. Tohohle ducha, který žije na konci vesnice, Zulejka sama nikdy neviděla, ale říká se, že je velmi bojovný a mrzutý. Jak jinak? Jeho úkolem je odhánět od vesnice zlé duchy, nepouštět je do vsi, a pokud mají vesničané k lesním duchům nějakou prosbu – musí jim pomoci, stát se jejich prostředníkem. Je to zodpovědná práce – žádná legrace.

Zulejka rozepíná kožich, dlouho se hrabe v záhybech *kulmeku* a rozmotává navlhlý hadřík v pase.

„Promiň, že tě tak často vyrušuju,“ říká do vánice. „Pomoz mi i tentokrát, neodmítni mě.“

Zavděčit se duchovi není snadná věc. Je třeba vědět, co má který duch rád. V předsíni žijící *bičura* je například vrtošivá. *Bičura* z lázně je ještě rozmarnější, té je třeba dát ořechy nebo slunečnicová semínka. Duch chléva má rád moučná jídla, duch vrat rozdrčenou vaječnou skořápku. A tenhle duch, co žije na konci vesnice – sladké. Tak ji to naučila máma.

Když Zulejka přišla poprvé poprosit *basu kapka ijase* o laskavost – chtěla si promluvit se *zirat ijase*, duchem hřbitova, a požádat ho, ať dohlédne na hroby dcerek, přikryje je sněhem, aby jim bylo teplo, a ať od nich odežene zlé rozpustilé *šurale* –, přinesla mu bonbony. Potom nosívala oříšky v medu, křehké *koš-tele* a sušené bobule. Ovocnou pastu přinesla poprvé. Bude mu chutnat?

Rozlepuje slepené plátky a po jednom je hází před sebe. Zmocňuje se jich vítr a odnáší je někam do pole – zatočí s nimi, několikrát je převrátí a donese je k noře *basu kapka ijase*.

Ani jeden plátek se k Zulejce nevrátil nazpátek – duch žijící

na konci vesnice pohoštění přijal. To znamená, že její prosbě vyhoví: promluví si přátelsky s duchem hřbitova, přemluví ho. Dcerky budou ležet v teple a odpočívat v pokoji až do jara. Zulejka měla trochu strach mluvit s duchem hřbitova přímo – přece jen je prostá žena, není žádný oškeručě.

Děkuje *basu kapka ijase* – hluboce se uklání do tmy – a pospíchá domů, rychle, dokud se od Čarodějnice nevrátí Murtaza. Když vbíhá do předsíně, muž je ještě u své matky. Děkuje Všemohoucímu – ovívá si dlaněmi tvář – dnes opravdu Zulejce přeje.

V teple se jí okamžitě zmocní únava. Ruce a nohy má jako z olova, hlavu ochablou. Tělo si žádá jediné – klid. Rychle zatopí v peci, vyhaslé od rána. Rozprostře na *sjake* pro Murtazu *taban*, pokládá na něj jídlo. Pospíchá do zimního chléva a zatopí v kamnech i zde. Dá krmení zvířatům a poklidí tam. Hříbě odvede k Sandugač na večerní krmení. Podojí Kjubelek a scedí mléko. Z vysokých *kište* vytáhne mužovy polštáře a natřásá je (Murtaza má rád vysoko pod hlavou). Konečně může jít k sobě, na zápečí.

Obvykle na truhlách spí děti a dospělým ženám náleží nevelká část *sjake*, oddělená od mužské části silnou *čybyldyk*. Jenže když patnáctiletá Zulejka přišla do Murtazova domu, byla tak malá, že Čarodějnice hned první den, jakmile do snachy zabodla pohled tehdy ještě žlutohnědých očí, řekla: „Tahle podměračka z truhly nespadne.“ A Zulejku usadili na velkou starou truhlu pobitou plechovými pláty a lesklými ozdobnými hřebíky. Od té doby víc nevyrostla – nebylo tedy třeba, aby se někam stěhovala. A celou *sjake* si zabral Murtaza.

Zulejka rozkládá na truhle matraci a přikrývku, přes hlavu si stahuje *kulmek* a začíná si rozplétat copy. Prsty ji neposlouchají, hlava jí spadne na prsa. V polospánku slyší, jak bouchly dveře: Murtaza se vrací.

„Jsi tady, ženo?“ volá z mužské části. „Zatop v lázni. Máma se chce umýt.“

Zulejka si zakryje tvář dlaněmi. Na lázeň je potřeba hodně času. A pak ještě umýt Čarodějnici... Kde má vzít sílu? Kdyby

tak mohla bez hnutí ještě chvilku posedět. Síla by se vrátila... pak by vstala... a zatopila...

„Chtělas jít spát?! Na povozu spíš, doma spíš. Matka má pravdu: jsi lenoch!“

Zulejka vyskočí.

Murtaza stojí před její truhlou, v jedné ruce drží petrolejku s nepravidelným plamínkem uvnitř, širokou bradu s hlubokým důlkem uprostřed vysunul vzteky dopředu. Chvějící se mužův stín zakrývá polovinu pece.

„Už běžím, běžím, Murtazo,“ řekne chraptivě.

A běží.

Nejdřív je třeba umést ve sněhu pěšinku k lázni (ráno ji neuklízela, nevěděla, že bude muset v lázni zatopit). Potom nanosit ze studně vodu – dvacet věder, Čarodějnice se ráda šplouchá. Roztopit pec. Nasypat za lavici *bičure* ořechy, aby neprováděla alotria, nezhasínala pec, nepouštěla ven uhelný plyn, nerušila, až se bude Čarodějnice pařit v lázni. Umýt podlahu. Namočit metličky. Přinést z půdy sušené byliny: dvouzubec na omytí ženských a mužských tajných míst, mátu kvůli příjemné vůni – a spařit je. Rozvinout čistý *palas* v převlékárně. Přinést pro Čarodějnici, pro Murtazu i pro sebe čisté prádlo. Nezapomenout na podložky a džbán se studenou pitnou vodou.

Murtaza postavil lázeň v rohu dvora, za sýpkou a stájí. Pec stavěl *moderní metodou*: dlouho se lopotil s výkresy z časopisu, který přivezl z Kazaně, neslyšně pohyboval rty, když širokým nehtem přejížděl po žlutých stránkách; několik dní pokládal cihly a přitom neustále stavbu srovnával s výkresem. V kazaňské továrně pruského továrníka Diezeho si objednal ocelovou nádrž na míru – a postavil ji na ostré osazení, přesně podle návodu, a hladce je zamazal hlínou. Takováhle pec lázeň rychle vytopila, i vodu ohřála brzy, jenom člověk musel stihnout přikládat – radost pohledět, nebyla to jen tak nějaká pec. Samotný *mulla-hazrat* se na ni přišel podívat a potom si pro sebe objednal přesně takovou.

Zatímco se Zulejka činila, únava se ukryla kamsi hluboko, schoulila se a stočila do klubíčka buď v zátylku, nebo v páteři.

Zakrátko vyleze – zasáhne ji silnou vlnou, podrazí jí nohy, a ona se utopí. Avšak zatím je čas. Lázeň se mezitím roze-
hřála – může na Čarodějnici zavolat, ať se jde mýt.

Murtaza vcházel k matce bez zaklepání, Zulejka však musela dlouze a hlasitě dupat přede dveřmi, aby se stařena připravila na její příchod. Pokud Čarodějnice nespala, ucítila chvění prken na podlaze a přivítala snachu zlostným pohledem slepých očí. Když spala – Zulejka musela neprodleně zmizet a vrátit se později.

„Možná usnula?“ doufá Zulejka a pilně dupe u vchodu do tchynina pokoje. Strčí do dveří a protáhne hlavu škvírou.

Tři velké petrolejové lampy na mřížkovaných železných podstavcích jasně osvětlují prostornou místnost (Čarodějnice je vždy rozsvěcí, když má Murtaza večer přijít). Podlaha je seškrábaná tenkým nožem a vydrhnutá říčním pískem do medově žlutého lesku (Zulejka si na prstech seděla všechnu kůži, když ji drhla); na oknech visí sněhobílé krajky – škrobením tuhé tak, že je možné se o ně říznout; na stěně mezi okny visí slavnostní červeno-zelený *tastymal* a oválné zrcadlo, tak ohromné, že když si před něj Zulejka stoupne, odráží se v něm celá od hlavy až k patě. Velké stojací hodiny se lesknou jantarovým lakem, mosazné kyvadlo odbíjí pomalu a neúprosně čas. Ve vysoké kachlové peci drobně popraskává žlutý oheň (Murtaza v ní zatápí sám, Zulejka nemá dovoleno se jí dotýkat). Pavučinově tenká *kašaga* pod stropem lemuje pokoj jako drahý rám.

V posvátném koutě místnosti – *turu* – trůní na robustní železné posteli se vzorovaným čelem z litého železa stařena, ztrácející se v hromadách načechráných polštářů. Nohy v měkkých *kota* mléčné barvy, ozdobených barevnou stužkou, stojí na podlaze. Kolem hlavy, sedící na povislém krku rovně a pevně jako žok, má uvázaný dlouhý bílý šátek sahající až k hustému obočí, jako mívají stařeny. Úzké oční štěrby, jež mají tvar trojúhelníku, podepírají kvůli ochablým víčkům šikmě přepadávajícím ze stran vysoké a široké lícní kosti.

„Člověk by dřív umřel, než roztopíš lázeň,“ pronese klidně tchyně.

Ústa má propadlá a vrásčitá jako starý husí biskup, zuby takřka žádné, mluví však srozumitelně a zřetelně.

Ty jen tak neumřeš, pomyslí si Zulejka a vejde do pokoje. Ještě na mém pohřbu o mně budeš vyprávět ničemnosti.

„Nedělej si ale naděje, chystám se žít ještě dlouho,“ pokračuje stařena. Odloží stranou jaspisový růženec a nahmatá vedle sebe stářím zčernalou hůl. „My s Murtazou ještě všechny přežijeme, máme tuhý kořínek a dobrý rodokmen.“

Teď bude mluvit o mém shnilém kořínku, povzdychne si jako odsouzenkyně Zulejka a podá stařeně dlouhý, příšerný ovčí kožich, kožešinovou čepici a válenky.

„Nejde o to, že jsi neduživá.“ Stařena natáhne dopředu kostnatou nohu a Zulejka z ní opatrně zouvá hebkou *kota* jako z prachového peří a nasazuje jí vysokou tvrdou válenku. „Ani výškou, ani krásou ses nepovedla. Jistě, možná mělas v mládí mezi nohama med, ale ukázalo se, že i tohle místo je nemocné, co? Přivedlas na svět samé holky – a ani jedna nezůstala naživu.“

Zulejka zatáhne za druhou *kota* příliš silně a stařena vykřikne bolestí.

„Ne tak zhurta, holčičko! Říkám ti pravdu, však ty to dobře víš. Tvůj rod vymírá, degeneruje. A tak je to správné: shnilý kořen musí shnít a zdravý žít.“

Čarodějnice se opře o hůl, zvedne se z postele a rázem je o celou hlavu vyšší než Zulejka. Zvedne širokou, kopytu podobnou bradu a upře bílé oči ke stropu:

„Všemohoucí mi dnes o tom seslal sen.“

Zulejka přehodí Čarodějnici přes ramena ovčí kožich, nasadí jí kožešinovou čepici a omotá krk teplou šálou.

Alláhu Všemohoucí, zase sen! Tchyni se něco zdálo málokdy, její sny však byly věštecké: zvláštní, někdy děsivé, plné narážek a nedořečených vidění, ve kterých se budoucnost objevovala nejasně a zkresleně jako v matném křivém zrcadle. Dokonce ani samotné Čarodějnici se vždycky nepodařilo rozluštit jejich smysl. Po několika týdnech nebo měsících

bylo tajemství odhaleno: k něčemu došlo – mnohdy zlému, zřídka k dobrému –, ale vždy k něčemu závažnému, co se zvrácenou přesností potvrzovalo výjev ze snu, který byl v té době už polozapomenutý.

Stará ježibaba se nikdy nemýlila. V tisícím devítistém patnáctém roce, hned po synově svatbě, se jí ve snu zjevil Mur-taza brodící se mezi červenými květinami. Sen rozluštit nedokázali, avšak zanedlouho v hospodářství propukl požár – sýpka i stará lázeň shořely do základů – a sen byl vysvětlen. Za několik měsíců viděla stařena v noci žluté lebky s velkými rohy a předpověděla epidemii kulhavky a slintavky, která pak v Julbaši vyhubila všechny dobytek. Následujících deset let přicházely sny bez výjimky smutné a děsivé: dětské košilky osaměle plující po řece; kolébky rozseknuté vejplů; kuřata topící se v krvi... Během té doby Zulejka porodila a vzápětí pochovala čtyři dcery. Hrozné byly i vidiny velkého hladomoru v jednadvacátém roce: tchyně viděla ve snu vzduch černý jako saze – lidé v něm plavali jako ve vodě a pomalu se rozpouštěli, pozvolna ztráceli ruce, nohy a hlavy.

„Budeme se tu potit ještě dlouho?“ stařena netrpělivě ťuká holí a zamíří ke dveřím jako první. „Chceš mě rozpařit, než půjdu ven, abych nastydla?!“

Zulejka kvapně stáhne knoty petrolejek a okamžitě pospíchá za ní.

Na zápraží se Čarodějnice zastaví – ven sama nechodí. Zulejka chytne tchyni za loket – ta bolestivě zaryje dlouhé uzlovité klouby do její ruky – a vede ji do lázně. Jdou pomalu, opatrně kráčeji v sypkém sněhu – vánice neutichla a pěšina je znovu zpola zavátá.

„Takže tys sníh na dvoře zametala, co?“ šklebí se v před-síni půlkou pusy Čarodějnice a dovolí Zulejce, aby z ní sundala zasněžený ovčí kožich. „Není to vidět.“

Zavrtí hlavou, shodí čepici na podlahu (Zulejka ji okamžitě zvedne), nahmatá dveře a vejde sama do převlékárny.

Voní tu napařené březové listí, dvouzubec a čerstvé navlhle dřevo. Čarodějnice usedne na širokou dlouhou lavičku u zdi, sedí nehybně a mlčky: dovolí snaše, aby ji svlékla. Nejdřív

z ní Zulejka sundá bílý šátek s těžkými velkými korálky. Potom volnou sametovou vestu se vzorovanou sponou na břicho. Korále – šňůru s korálky, šňůru perel, skleněnou šňůru, stářím ztmavlý masivní náhrdelník z mincí. Svrchní silný *kulmek*. Spodní slabý *kulmek*. Válenky. Šarovary – jedny, druhé. Ponožky z angory. Vlněné ponožky. Nitěné ponožky. Když jí chce z tlustých zvrásněných lalůčků sundat velké náušnice ve tvaru půlměsíce, tchyně se dá do křiku: „Ani se jich nedotýkej! Ještě bys je ztratila... Nebo řekneš, žeš je ztratila...“ Prstenů z matného žlutého kovu na stařeniných křivých vrásčitých prstech se Zulejka radši opravdu ani nedotkne.

Oblečení Čarodějnice, pečlivě rozložené v přísně určeném pořádku, zaplní celou lavičku – ode zdi ke zdi. Tchyně soustředěně ohmatává všechny předměty – nespokojeně ohrnuje rty, něco opravuje, narovnává. Zulejka rychle odhodí svoje věci na koš se špinavým prádlem u vchodu a odvádí stařenou do parní lázně.

Jakmile otevřou dveře, ovane je horký vzduch, vůně rozpalených kamenů a napařeného lýka. Po tváři a zádech se začne řínout pot.

„Bylas líná normálně zatopit, lázeň je sotva teplá...“ cedí skrz zuby stařena a škrábe se na bocích. Vyleze na nejhornější *leuke*, lehne si na ni tváří ke stropu, zavře oči a napařuje se.

Zulejka si sedne k nachystaným lavorům a začne mnout provlhlé metličky.

„Mneš je špatně,“ dál brblá Čarodějnice. „I když to nevím, tak vím, že to děláš špatně. Jezdíš s nimi po lavoru sem a tam, jako kdybys lžící míchala polévku, jenže je musíš hníst jako těsto... Kvůli čemu si tě jen ten Murtaza vybral, když si taková lajdačka? Jenom medem mezi nohama se člověk po celý život nenasytí...“

Zulejka si klekne a začíná metličky hníst. Hned jí je horko, po tváři a prsou jí stéká pot.

„To tak,“ rozlehne se skřehotavě shora. „Chtělas mě šlehat metličkami, které jsi nepromnula, povalečko. Nenechám se urážet. A mého Murtazu ti taky nenechám. To proto mi Alláh

daroval tak dlouhý život, abych ho před tebou chránila... Kdo se kromě mě mého chlapce zastane? Ty ho nemiluješ, nevážíš si ho – jenom se přetvařuješ. Jsi chladná a bezcitná falešnice, taková jsi. Já do tebe vidím, jak já do tebe vidím...”

A o snu ani slovo. Zlá stařena ji bude trápit celý večer. Ví, že Zulejka se nemůže dočkat, až jí ho povypráví. Mučí ji.

Zulejka vezme dvě metličky, ze kterých odkapává nazeleňalá voda, a vyleze k Čarodějnici na *leuke*. Její hlava se ocitne v husté mase spalujícího vzduchu pod stropem a začíná v ní hučet. Před očima se jí mihají pestrobarevná zrníčka prachu, létají, vznášejí se ve vlnách.

Teď je Čarodějnice dočista blizoučko: rozprostírá se ode zdi ke zdi jako široké lány. Kostrbaté stařecké kosti trčí nahoru, stoleté tělo se mezi nimi rozložilo jako podivné kopce, kůže visí jako ztuhlý sesuv. A po celém tomhle kostrbatém, jednou roklemi zbrázděném, podruhé bujně vzedmutém údolí tečou a vinou se lesklé proudy potu...

Čarodějnici je třeba šlehat metličkami oběma rukama, musí se začít od břicha. Zulejka je zprvu metličkou opatrně přejíždí, připravuje kůži a potom začíná oběma metličkami střídavě šlehat. Na stařenině těle se rázem objevují červené skvrny, černé březové listy odlétávají do všech stran.

„Ani šlehat metlou neumíš. Kolik let tě to učím...” Čarodějnice zvýší hlas, aby překřičela zvuk pleskajících větviček. „Silněji! Dělej, no tak dělej, ty zmoklá slepice! Rozehřej moje staré kosti!... Dělej to pořádně, povalečko! Rozpruď svoji řídkou krev, možná že trochu zhoustne! Jak se v noci miluješ se svým mužem, když jsi tak slabá, co? Murtaza od tebe odejde, najde si jinou, která bude šlehat i milovat zdatněji!... I já dokážu šlehnout s větší silou. Šlehej mě líp, nebo tě praštím! Popadnu tě za vlasy a ukážu ti, jak se to dělá! Nejsem Murtaza, nezůstanu ti nic dlužna! Kde je tvoje síla, slepice? Vždyť jsi ještě neumřela! Nebo umřela!?” ječí stařena z plna hrdla a obrací ke stropu hněvem znetvořenou tvář.

Zulejka se rozpřáhne, co jí síly stačí, a oběma metličkami seká jako sekerou do těla zachvívajícího se v mihotavé páře. Větvičky sviští, když roztínají vzduch – stařena sebou mocně

škube, na břicho a prsou jí vyskakují široké rudé pruhy, ve kterých se objevují tmavé krůpěje krve.

„No konečně,“ sípavě vydechne Čarodějnice a položí hlavu zase na lavici.

Zulejce se zatmí před očima, slézá po stupínkách *leuke* dolů, na kluzkou chladnou podlahu. Nemůže popadnout dech, ruce se jí třesou.

„Šlehni mě ještě párkrát – a pusť se do mých zad,“ nařizuje klidně a prakticky Čarodějnice.

Chválabohu, že se Čarodějnice ráda myje dole. Posadí se do velkého, až po okraj naplněného dřevěného lavoru, opatrně do něho noří dlouhé a ploché měchy nader visící až k pupku a začíná Zulejce milostivě nabízet nejdřív jednu a pak druhou ruku a nohu. Zulejka je tře napařeným lipovým lýkem a smývá dlouhé žmolky špíny na podlahu.

Na řadu přichází hlava. Dva tenké prosedivělé copy vinoucí se k bokům je třeba rozpustit, namydlit a opláchnout, a přitom se nedotknout velkých náušnic ve tvaru půlměsíce a nepolít vodou nevidomé oči.

Po spláchnutí několika vědry studené vody je Čarodějnice umytá. Zulejka ji odvádí do převlékárny, suší ji ručníky a snaží se uhodnout, jestli se jí stařena svěří se svým záhadným snem. Zulejka nepochybuje, že ho dnes už vyprávěla synovi.

Najednou ji Čarodějnice bolestivě píchne do boku svým křivým prstem. Zulejka bolestí vykřikne a ucukne. Stařena ji píchá dál. Potřetí, počtvrté... Co to s ní je? Nepotila se v lázni příliš dlouho? Zulejka uskočí ke stěně.

Po chvílce se tchyně uklidní. Navyklým gestem autoritativně natáhne ruku a netrpělivě otočí dlaň vzhůru – Zulejka jí vloží do ruky předem nachystaný džbán s pitnou vodou. Stařena dychtivě pije, kapky stékají hlubokými vráskami od koutků úst k bradě. Potom se napřáhne a vši silou mrští nádobou o zeď. Ozve se hlasitá rána, jak se vypálená hlína rozletí na kousky, a na trámech se objeví tmavá mokrá skvrna.

Zulejka pohybuje rty v krátké tiché modlitbě. Co to dnes do Čarodějnice vjelo, Alláhu Všemohoucí?! Jak se rozzlobila!

Snad se na stará kolena nezbláznila? Zulejka chvilku vyčkává. Potom se opatrně přiblíží a začne tchyni oblékat.

„Mlčí-í-í-š,“ pronese hlasem plným odsouzení stařena a nechá si obléct čistou spodní košili a šarovary. „Pořád mlčíš, němoto... Kdyby si ke mně někdo tohle dovolil – zabila bych ho.“

Zulejka se zastaví.

„Jenže ty toho nejsi schopna. Ani uhodit, ani zabít, ani zamilovat se. Tvoje zlost spí hluboko a už se neprobudí. A jaký je život bez zlosti? Ne, ty nikdy nebudeš doopravdy žít. Zkrátka a dobře jsi slepice...“

„... I tvůj život je slepičí,“ pokračuje Čarodějnice a s blaženým povzdechnutím se opře o stěnu. „Já ovšem žila naplno. Jsem už slepá, hluchá – a pořád ještě žiju a líbí se mi to. Ale ty nežiješ. Proto mi tě není líto.“

Zulejka stojí a poslouchá, k hrudi tiskne stařeniny válenky.

„Zanedlouho umřeš, zdálo se mi to. My s Murtazou zůstaneme v domě, ale pro tebe přiletí tři ohniví *ferešte* a odnesou tě rovnou do pekla. Viděla jsem to úplně živě: jak tě popadnou za ruce, jak s tebou mrsknou na vůz a jak tě odvázejí pryč. Stojím na zápraží a dívám se. A ty ani v tom snu nic neříkáš – jenom bučíš jako Kjubelek, vyvaluješ svoje zelené oči, zíráš na mě jako smyslů zbavená. *Ferešte* se chechtají, drží tě pevně. Ozve se prásknutí karabáče – země se rozevírá a z trhliny stoupá kouř s jiskrami. Při dalším prásknutí jste všichni do té trhliny spadli a v tom kouři zmizeli...“

Zulejčiny nohy malátní, z rukou pouští válenky, tiskne se ke zdi, pomalu se po ní sesouvá na tenký *palas*, který sotva chrání před chladem podlahy.

„Možná se to nestane brzy,“ zívá Čarodějnice široce a spokojeně. „Sama víš: nějaké sny se vyplní záhy a nějaké – za několik měsíců, kdy už je začínám zapomínat...“

Zulejka obléká stařenu, ale ruce ji neposlouchají. Čarodějnice si toho všimne a zle se usměje. Pak si sedne na lavici, opře se rázně o hůl a pronese:

„Dneska s tebou z lázně nepůjdu. Možná že po tom, cos slyšela, přijdeš o rozum. Kdo ví, co by tě mohlo napadnout.

Já ale musím žít ještě dlouho. Takže zavolej Murtazu, ať mě odvede domů a uloží do postele.“

Zulejka si pevně přitáhne ovčí kožich na rozpařené nahé tělo a vleče se do domu, aby přivedla muže. Murtaza vbíhá do převlékárny bez čepice, ani si nestačí setřást z válenek nalepený sníh.

„Co se stalo, *eni*?“ přibíhá k matce a bere její ruce do svých.

„Nemůžu...“ najednou zesláblým hlasem ševelí Čarodějnice a nechává klesnout hlavu na synovu hrud. „Nemůžu dál...“

„Co?! Cože?!“ Murtaza klesá na kolena a začíná jí ohmatávat hlavu, šíji a ramena.

Stařena třesoucí se rukou jakžtakž rozváže tkanice *kulmeku* na prsou a zatáhne za výstřih. V odhaleném místě, na světlém trojúhelníku pokožky se černá rudá skvrna s velkými tmavými krůpějemi sražené krve. Modřina se táhne přes odhalené místo dolů, k břichu.

„Za co?“ Čarodějnice zkříví ústa do strohé podkovy, z jejích očí se skutálejí dvě velké lesklé slzy, ztrácející se někde v lehce se chvějících vráskách na tváři; tiskne se k synovi a neslyšně se třese. „Vždyť jsem jí nic neudělala...“

Murtaza vyskakuje na nohy.

„Ty?!“ zlostně zasípe, zatímco očima provrtává Zulejku a rukou šátrá po zdi kolem sebe.

Nahmatá rukama otýpky usušených bylin, svazky žíněk – strhává je a odhazuje. Nakonec se v jeho dlani objeví těžká rukojeť metly – pevně ji popadne a rozpráhne se.

„Nebila jsem ji!“ přidušeně špitá Zulejka a uskakuje k oknu. „Nikdy jsem se jí ani prstem nedotkla! Sama mě o to požádala...“

„Murtazo, synku, nebij ji, slituj se nad ní,“ ozve se z kouta chvějící se hlas Čarodějnice. „Ona se mnou neměla slitování, ale ty se nad ní sli...“

Murtaza odhodí metlu. Rukojeť udeří bolestivě Zulejku do ramene, kožich padá na podlahu. Válenky shazuje sama a rychle mizí v lázni. Dveře se za ní s rámusem zavírají, záhora zarachotí – muž ji zvenku zavře.

Zulejka, přitisknutá rozpálenou tváří k malému orosenému

okénku, skrz vířící clonu sněhu sleduje, jak se muž a tchyně vznášejí k domu jako dva vysoké stíny. Jak se u Čarodějnice rozsvěcejí a zhasínají okna. Jak Murtaza těžce kráčí nazpátek do lázně.

Zulejka vezme velký naběrák a ponoří ho do lavoru s vodou, který stojí na peci a ze kterého stoupají nadýchaná oblaka páry.

Znovu zarachotí závora: ve dveřích stojí Murtaza jenom ve spodním prádle, v ruce ještě pořád drží tu metlu. Popojde dopředu a zavře za sebou dveře.

Opař ho vařící vodou! Hned teď, na nic nečekej! Zulejka rychle dýchá, v natažených rukou před sebou drží naběrák, ustupuje dozadu, zády narazí do zdi a pod lopatkami ucítí drsnou oblinu trámů.

Murtaza udělá ještě jeden krok a drždlem vyrazí Zulejce naběrák z rukou. Přistoupí k ní, jedním trhnutím ji odhodí na spodní *leuke* – Zulejka do ní bolestivě narazí koleny a zůstane na ní ležet.

„Lež klidně, ženo,“ přikáže jí.

A začne ji bít.

Metlou po zádech – není to bolestivé. Je to skoro jako šlehání metličkou. Zulejka leží klidně, jak jí muž přikázal, jenom sebou při každé ráně trhne a zaryje nehty do *leuke* – proto ji nebije dlouho. Rychle vychladne. Dostala přece jen dobrého muže.

Potom ho ona šlehá metličkou a umývá. Když Murtaza odejde do převlékárny, aby se ochladil, přepere jeho spodní prádlo. Nemá už sílu, aby se sama pořádně vydrhla – únava se probudila, víčka jí těžknou, v hlavě má temno. Ledabyly přejíždí lipovým lýkem po bocích a oplachuje si vlasy. Zbývá jen umýt podlahu v lázni – a spát, spát...

Při mytí podlahy byla od dětství navyklá klečet. „Jenom lenoši pracují ohnutí v pase nebo na bobku,“ učila ji matka. Zulejka se za lenocha nepovažuje – a tak teď na podlaze leští kluzká tmavá prkna, klouže po nich jako ještěrka: břicho a prsa má přitisknutá až k zemi, ztěžklou hlavu nízko skloněnou a zadek vysoko vystrčený. Kolébá se.

Brzy je celá místnost umytá a Zulejka se přemístí do převlékárny: rozvěsí vlhké *palasy* na *kište* natažené pod stropem, aby proschly, sklízí střepy rozbitého džbánu, pouští se do drhnutí podlahy.

Murtaza pořád leží na lavici – nahý, zabalený do bílého prostěradla, odpočívá. Mužův pohled pokaždé přiměje Zulejku pracovat lépe, horlivěji, rychleji. Jen ať vidí, že není špatná žena, i když nevyrostla. I teď se snaží, posbírала zbytky sil a roztažená na podlaze zuřivě jezdí hadrem už po čistých prknech – sem tam, sem tam; mokré vyklouzlé prameny vlasů se pohupují do taktu, nahá prsa kloužou po zemi.

„Zulejko,“ pronese Murtaza hlubokým hlasem a upře pohled na nahou ženu.

Klečící Zulejka s hadrem v ruce se napřímí v pase, ospalé oči však nezládně otevřít. Muž ji zezadu obejmě, hodí ji břichem dolů na lavici, celým tělem na ni nalehne, dýchá těžce, chroptí, začíná ji vtlačovat do pevných prken. Chce svou ženu pomilovat. Jeho tělo však nechce – odvyklo si poslouchat jeho touhy... Nakonec se Murtaza zvedne a začne se oblékat. „Už ani moje tělo tě nechce,“ ucedí, ani se neotočí a odchází z lázně.

Zulejka se pozvolna zvedá z lavice, v ruce pořád drží hadr. Domývá podlahu. Rozvěšuje mokré spodní prádlo a ručníky. Obleče se a vleče se domů. Nemá sílu, aby se kvůli tomu, co se mezi ní a Murtazou stalo, rmoutila. Bude přemýšlet o strašlivém proroctví Čarodějnice – ale až zítra, zítra... až se vyspí...

V domě je už zhasnuto. Murtaza ještě nespí – z jeho části místnosti je slyšet, jak hlasitě funí, obrací se, prkna *sjake* pod ním vržou.

Zulejka se po hmatu dovleče do svého kouta, rukou přeje-de po teplé, drsné straně pece a oblečená klesne na truhlu.

„Zulejkó-ó-ó,“ hlasitě volá Murtaza; jeho hlas je spokojený, laskavý.

Chce vstát, ale nemůže. Má tělo jako z rosolu, roztéká se po truhle.

„Zulejko!“

Sleze na podlahu, klečí před truhlou, nedaří se jí ale z ní zvednout hlavu.

„Zulejko, zmoklá slepice, pospěš si!“

Pomalu se zvedá a vrávoravě jde k muži, který ji volá. Vy-leze na *sjake*.

Murtaza z ní dychtivýma rukama stahuje šarovary (po-drážděně reptá – to je ale lenoch, ještě se ani nesvlékla!), pokládá ji na záda, vykasává *kulmek*. Jeho přerývaný dech se přibližuje. Zulejka cítí, jak jí tvář zakrývají dlouhé mužo-vy vousy, vonící dosud lázní a mrazem, a jak čerstvé rány na zádech pod jeho tíhou tupě bolí. Murtazovo tělo jeho tou-hu nakonec vyslyšelo a on ji spěchá vyplnit – lačně, mocně, dlouze, vítězoslavně...

Během plnění manželských povinností se Zulejka obvykle v duchu přirovnává k máselnici, ve které hospodyňka silný-ma rukama stlouká máslo tlustým a tvrdým tloukem. Dnes se však takhle obvyklá myšlenka skrz těžkou deku únavy ne-prodere na povrch. Přes závoj spánku sotva vnímá přiduše-né mužovy vzdechy. Nepřestávající nárazy jeho těla uspávají jako pravidelně se pohupující povoz...

Murtaza slézá ze ženy, dlaní si otírá mokrý zátylek, dech se mu zvolna zklidňuje; dýchá unaveně a spokojeně.

„Jdi k sobě, ženo,“ šťouchne do jejího nehybného těla.

Nemá rád, když vedle něho spí na *sjake*.

Zulejka se odšourá se zavřenýma očima na svou truhlu, neví však o tom – už tvrdě spí.

KLEPÁNÍ NA OKNO

Umřu?

Za oknem hučí tmavomodrá vánice. Zulejka vkleče čistí kartáčem na vlasy Murtazův kaftan. Kaftan je největší chloubou domu: je prošíváný plstí, potažený sametem, prostoupený silným mužským pachem, obrovský jako jeho majitel. Visí na tlustém měděném hřebíku, jeho načechrané rukávy se lesknou – milostivě dovoluje, aby se drobounká Zulejka pod ním plazila a z jeho podolku čistila kapky bláta.

Umřu brzo?

Bláto v Kazani je žírné, pořádné. Zulejka tam nebyla – nikdy neopustila Julbaš, jenom když jela do lesa nebo na hřbitov. Ale ráda by. Murtaza sliboval, že ji někdy vezme s sebou. Bála se mu to připomenout, jenom se na něj pokaždé, když se chystal na cestu, dlouze úkosem dívala. Vždycky přitahoval Sandugač postroj, podpatkem klepal na rozviklaná kola – a tvářil se, že to nevidí.

Jestli umřu – tak už neuvidím Kazaň?

Zulejka zašilhá na Murtazu. Ten sedí na *sjake* a spravuje chomout. Prsty s hnědými nehty – tvrdými a pevnými jako kmeny mladých dubů – obratně protahují kluzký kožený řemen dřevěnou kostrou. Před chvílí se vrátil z města – a hned se pustil do práce. Je to dobrý muž, jen co je pravda.

Jestli umřu – ožení se brzy s jinou?

Murtaza spokojeně odfrkává: hotovo! Nasazuje si chomout

na mohutný krk, zkouší jeho pevnost – pod drsným obloukem ze dřeva mu naběhnou žíly. Ano, takový se velmi záhy ožení.

A co když se Čarodějnice spletla?

Zulejčin kartáč šramotí. Šram-šram. Šram-šram. Šamsija – Firuza. Chalida – Sabida. První a druhá dcera. Třetí a čtvrtá. Často přebírá tahle jména jako růženec. Čarodějnice předpověděla čtyři smrti. Zulejka se od tchyně dozvídala o svém těhotenství a o nadcházející smrti novorozeněte současně. Čtyřikrát nosila ve svém lůně plod a v srdci – naději, že tentokrát se Čarodějnice mýlí. Stařena měla však pokaždé pravdu. Cožpak má pravdu i teď?

Pracuj, Zulejko, pracuj. Jak to říkala máma? Práce zahání smutek. Ach mámo, můj smutek se tvými pořekadly neřídí...

Na okně se ozve smluvené znamení: tři rychlá zaklepání, dvě pomalá. Trhne sebou. Zdálo se jí to? A znovu: tři rychlá zaklepání, dvě pomalá. Ne, nezdálo se jí to, nemůže se mýlit. Je to smluvené zaklepání. Kartáč jí vypadne z ruky, skutálí se na podlahu. Zulejka zvedne oči – setká se s mužovým těžkým pohledem. *Alla saklasyn*, Murtazo, už jsou tady zase?!

Murtaza pomalu sundává z krku chomout, přehazuje si přes ramena ovčí kožich, nazouvá si válenky. Prásknou za ním dveře.

Zulejka skočí k oknu, prsty rozpouští načechrané květy z jinovatky na skle, tiskne oko k dírci. Murtaza pootevírá vrata, zápasí se začínající vánicí. Tmavý kuň vysunuje z víru bílých vloček hlavu, sněhem poprášený jezdec se ze sedla naklání k Murtazovi, šeptá mu něco do ucha – a za okamžik znovu mizí ve vánici, jako by nikdy neexistoval. A Murtaza se vrací.

Zulejka se vrhne na podlahu, najde zakutálený kartáč a zaboří nos do podolku kaftanu – nesluší se, aby žena byla zbytečně zvědavá, dokonce ani v takovéhle chvíli ne. Dveře dlouze zavržou a vpustí čerstvý mrazivý vzduch. Za zády jí zvolna projdou těžké mužovy kroky. Nedobré kroky – pomalé, znavené, jakoby odsouzené.

Zulejka přitiskne hrud' k chladné podlaze, tvář k měkkému kaftanu. Dýchá mělce, neslyšně. Slyšet je pouze hlasitě

praskající oheň v peci. Chvilí vyčkává a pak pomalu otáčí hlavu: Murtaza sedí na *sjake* v kožichu a zasněžené čepici, chomáče obočí se spojily u kořene nosu, pomalu v nich dohasínají jiskry velkých bílých vloček. Napříč jeho čelem vede vráska hluboká jako příkop, pohled má strnulý, neživý. A Zulejka pochopí: ano, *zase*.

Alla, co to bude tentokrát? Mhouří oči, vmžiku skloní zpočené čelo k chladnému prknu na podlaze. Cítí vlhkost – není to voda? Sníh z Murtazových válenek taje a roztéká se po zemi klikatými pramínky.

Zulejka vezme hadr, leze po kolenou, vkleče utírá vodu. Temenem se tiskne k mužovým nohám, pevným jako ze železa. Hadrem kolem sebe stírá tající vodu, neodvažuje se zvednout hlavu. Na pravou ruku jí šlápne a bolestně ji přiskřípne velká válenka. Zulejka chce dlaň vytáhnout, ale válenka leží na jejích prstech jako kámen. Pohlédne nahoru. Žluté Murtazovy oči jsou těsně u ní. V ohromných panenkách velikosti višně tančí odlesky ohně.

„Nedám,“ tiše šeptá. „Tentokrát – nic nedám.“

Nakyslý dech jí spaluje tvář. Zulejka se odtahuje. A cítí, jak na levou ruku dopadá druhá válenka. Jen aby jí nepřišlápl prsty – jak by pak bez prstů pracovala...

„Co budou chtít, Murtazo?“ drmolí naříkavě. „Řekli to? Máme teď odevzdat obilí? Nebo dobytek?“

„Co je ti do toho, ženo?“ odpoví jí přiskrceným hlasem.

Popadne její copy a namotává si je na pěsti. Zulejčiny oči jsou až u jeho rozpálených rtů. Mezi zuby se v četných hnědých štěrbinách lesknou chomáče slin.

„Třeba nová vláda nemá dost ženských?! Zrno si už vzali, dobytek taky. Když zatouží po půdě, vezmou si ji. Ale ženských mají málo.“ Murtaza prská Zulejce do tváře. „Rudí komisaři nemají po kom dupat.“

Svírá její hlavu mezi koleny. Ach, jaké má silné nohy, třebaže je celý prošedivělý.

„Nařídili, ať shromáždíme všechny ženské a předáme je do obecní rady předsedovi. Kdo neuposlechne, toho zapíšou do *kalchuzu*. Na věčné časy.“

Zulejka konečně pochopí, že si z ní muž dělá legraci. Jenom neví, jestli se má usmát. Podle jeho zrychleného a těžkého dechu pozná, že to není potřeba.

Murtaza pouští Zulejčinu hlavu. Odsune válenky z jejich prstů. Vstane a přitáhne si kožich víc k tělu.

„Jídlo schovej jako vždycky,“ houkne krátce. „Ráno pojedeme do skrýše.“

Bere ze *sjake* chomout a vychází ven.

Zulejka strhne z hřebíku svazek klíčů, popadne petrolejku a vyběhne na dvůr.

Už dávno nebyl takový poplach, a tak spousta lidí zase začala uchovávat potraviny postaru, ve sklepech a sýpkách, neschovávali je. Mysleli si, že je to zbytečné.

Sýpka byla zamčená, na velký bachratý zámek se nalepila koule hladkého sněhu. Zulejka klíčem našla klíčovou díрку, otočila s ním jednou, podruhé – zámek se neochotně podvolil, dveře se otevřely.

Skrovné světlo petrolejky osvětluje žluté, dokonale ohoblované dřevěné stěny i vysoký strop (otvor do seníku v něm zeje jako černý čtverec), nedosáhne však do tmavých koutů – sýpka je prostorná, kvalitní, postavená navěky jako všechno ostatní v Murtazově hospodářství. Stěny jsou ověšené nástroji: zahnutými srpy, čepelemi kos, zubatými pilami a hráběmi, těžkými hoblíky, sekerami a dláty, dřevěnými širokými kladivy, ostrými vidlemi a pákami na vytahování hřebíků. Jsou tu taky koňské postroje: staré i nové chomouty, kožené uzdy, zrezivělé i lesknoucí se čerstvě namazané třmeny, podkovy. Několik dřevěných kol, vydlabané koryto a v ohybech blyštivý, úplně nový měděný *legen* (díky Murtazovi – před několika lety ho přivezl z města). Ze stropu visí popraskaná dětská kolébka. Voní zde mrazem ztvrdlé zrna a studené kořeněné maso.

Zulejka si pamatuje časy, kdy tady byly vyskládané až ke stropu pytle napěchované obilím. Mezi nimi chodil spokojený Murtaza a blaženě se usmíval – neustále je přepočítával a na každý pytel rozechvěle pokládal dlaň jako na nádherné ženské tělo. Ne jako teď...

Položí petrolejku na podlahu. Pytlů je méně než prstů na rukou. A každý je hubený, s ochablými, povislými boky. Rozdělit zrna z jednoho pytle do několika se naučili už v devatenáctém roce, jen co se v Julbaši doslechli o všeobecné dodávkové povinnosti – v té době ještě neznámé, avšak s každým rokem strašlivější, byla jako *albasty*, nenasytnější, podobně jako *dev*, a hladovější, úplně jako *žalmavyz*. Pytel nacpaný k prasknutí je těžké schovat, a kdyby ho našli, bude všechno zrna v tu ránu pryč. Několik prázdnějších pytlů, to je něco jiného – i poschovávat se dají lépe (po jednom na různých místech) a přijít o ně není zas taková katastrofa. A navíc Zulejka mohla poloprázdné pytle tahat bez Murtazovy pomoci: sice po jednom, ale zvládla to, sama je poschovávala, zatímco on obcházel sousedy a zjišťoval co a jak.

Kdyby nebylo sněhové bouře, hodně lidí z vesnice by se dnes večer vydalo do lesa. Tam, pod spásnou ochranou smrkových větví a praskajícího chrástí, měl každý svědomitý hospodář svou skrýš. I Murtaza ji měl. Ale copak se tam může člověk vydat ve vánici? Zbývá jen věřit ve smilování nebes. Dá-li Alláh, do rána nikdo nepřijde.

Zulejka začíná schovávat zrna a potraviny.

Několik pytlů schová tady, v sýpce (podzemní chodba v hliněné podlaze jim věrně slouží už deset let). Do seníku je nemá odvahu odnést – v něm je schovává hodně lidí. Drahocenné pytle s osivem, označené bílou barvou, uloží do dvojitého dna ocelové nádrže na vodu v lázni.

Teď je na řadě konina. Dlouhá koňská střeva podobající se vráscitým prstům, důkladně naplněná tmavě rudým kořeněným masem, visí ze stropu jako hrozny. Ach, jak to voní! Zulejka vdechuje nosem trpké pepřné aroma *kyzyľky*. Klobásu je lepší schovat na takovém místě, kde by její vůně nebyla cítit. V létě by se dalo vylézt na střechu a v rovných řadách klobásy položit na cihlové stupínky uvnitř komínu – masu by se nic nestalo, jen by vonělo kouřem ještě lahodněji. Teď tam však bez Murtazy nevyleze, střecha je zledovatělá. Bude je muset schovat pod podlahu v domě, dobře je před krysy uzavřít do tlustých železných beden.

A ještě – ořechy. Když přemísťuje dlouhé úzké pytle ze sýpký do zimního chlěva a ukládá je na dno krmelce a sype na ně seno, tvrdé převalující se kuličky lískových jadérek rachotí uvnitř skořápek jako tisíc malých dřevěných chras-títek. Kráva a klisna netečně pozorují shon kolem svých ko-ryt. Hříbě vykukuje zpod břicha Sandugač, dívá se zvědavě úkosem na hospodyňku.

Sůl, hrách a mrkvovou mouku ze sklepení ukládá Zulej-ka na širokou polici pod střechou záchodu a svrchu ji za-krývá prkny.

Med ve velkých dřevěných rámech, omotaný tenkými pro-slazenými hadry, zvedá na půdu. Na stejné místo, pod stropní trámy, ukrývá i nasolenou husu a hromadu na mrazu ztuhl-é ovocné pasty.

Zbývá schovat poslední věc: v hloubi krabičky z březové kůry pět desítek něžně se bělajících velkých vajíček, prolo-žených jemnou slámou.

Možná ani nepřijdou?

Zlí hosté, kteří se na kterémkoli dvoře cítí jako doma; bez ptaní berou hospodářům poslední zásoby potravin i to nej-cennější – pečlivě přebrané a obezřetně uchovávané osivo na příští jaro; jsou připraveni okamžitě uhodit, bodnout ba-jonetem, zastřelit toho, kdo jim stojí v cestě.

Během těch čtrnácti pohnutých let mohla Zulejka, ukrý-vající se před těmihle nevítanými hosty v ženské části, po-zorovat přes záhyby *čaršau* spoustu osob; neholených i pe-čujících o sebe, dočerna opálených i aristokraticky bledých, s úsměvy plnými železných zubů i se strohými odměřenými výrazy, osob plynne mluvících tatarsky, rusky, ukrajinsky i osob zachmuřeně mlčících o děsivých věcech zapsaných pravidelnými hranatými písmeny v jejich tenkých, v ohy-bech ohmataných, ošoupaných listinách, které Murtazovi po-řád strkali pod nos.

Tahle individua v nich měla mnoho slov, jedno nepochopi-telnější a strašlivější než druhé: obilnářský koncern, všeobec-ná dodávková povinnost, rekvizice, naturální daň, bolševici, zásobovací oddíl, Rudá armáda, sovětská vláda, gubernská

čeka, komsomolci, Státní politická správa, komunisté, zplnomocnění...

Pro Zulejku byla dlouhá ruská slova, jejichž význam nechápala, obtížná, proto všem těmhle lidem říkala v duchu rudá horda. Otec jí často vyprávěl o Zlaté hordě, jejíž krutí šikmoocí emisáři po několik století vybírali v těchto krajích daň a odváželi ji svému nemilosrdnému vládci Čingischánovi, jeho dětem, vnukům a pravnučkám. Rudá horda také vybírala daně. Ale komu je odvážela, to Zulejka nevěděla.

Zpočátku zabavovali jenom obilí. Později brambory a maso. A v době velkého hladomoru, v jednadvacátém roce, začali brát všechno, co bylo k jídlu. Jak drůbež, tak dobytek. Všechno, co našli v domě. To tenkrát se Zulejka naučila rozdělit zrna z jednoho pytle do několika.

Už dlouho se však neobjevili a v Julbaši zavládl klid. V časech se směšným názvem NEP nechali rolníky v klidu obdělávat půdu, dovolili jim najímat si nádeníky. Zdálo se, že život, který dřív nabral strašlivý obrat, se znovu dostal do normálních kolejí. V minulém roce sovětská vláda nečekaně nabyla všem vesničanům známé, a proto přívětivější podobou: předsedou obecní rady se stal bývalý nádeník Mansur Šigabutdinov, který se do Julbaše přistěhoval ze sousedního kantonu.* Protože kdysi k sobě přestěhoval starou matku a žil s ní jako starý mládenec, zlé jazyky se mu posmívaly, že za celý život nebyl schopný nastřádat výkupné za pěknou nevěstu; za jeho zády mu říkali Mansurka-Otrava. Mansurka přesvědčil několik lidí, aby se stali členy jeho buňky, a po večerech se s nimi scházel a něco projednávali. Organizoval schůze a horlivě zval vesničany do družstva se zvláštním strašidelným názvem *kalchuz*, skoro nikdo ho však neposlouchal – na schůze chodili stejní chudáci, jako byl on sám.

A teď je to tady znovu: noční smluvené ťukání, podobné neklidnému tlukotu nemocného srdce. Zulejka vykoukne

* Do poloviny roku 1930 byl jednotkou administrativně-teritoriálního dělení Tatarské ASSR kanton (pozn. aut.).

z okna: v sousedních domech se svítí – Julbaš nespí, chystá se na příchod nezvaných hostů...

Kam má ta vajíčka schovat?! Na mrazu popraskají – ani na půdu, ani do chodby, ani do lázně je nemá smysl nosit. Musí je schovat někde v teple. V mužské části to nejde – rudí nájezdníci tam všechno obrátí vzhůru nohama, už se to stalo mnohokrát. V ženské části? Ti netvoří bezostyšně všechno prohledají i tam. Že by je schovala u Čarodějnice? Nevítaní hosté se pod přísným nevidoucím pohledem stařeny často necítili dobře a prohlídky v tchynině chalupě bývaly obvykle krátké a ledabylé.

Zulejka opatrně vytáhne zespod těžkou krabičku z březové kůry a vyběhne do předsíně. Nemá čas dlouho přešlapovat u vchodu a ptát se na svolení, jestli může vstoupit – otevře dveře a nahlédne dovnitř: Čarodějnice spí, tlumeně chrápe s dvojitou bradou zvednutou ke stropu, kde tři jasné krajkové skvrny rozkvetly jako prapodivné květiny – petrolejky hoří pro případ, kdyby se chtěl u matky dnes večer stavět Murtaza. Zulejka překročí vysoký práh a rychle mizí za pecí.

K čemu je tu pěkná pec pro hosty! Obrovská jako dům, pokrytá hladkými, jakoby skleněnými kachli (dokonce i ze strany ženské části!), s dvěma hlubokými kotly, které se nikdy nepoužívají – jeden na přípravu jídla, druhý na vaření vody – takové by Zulejka potřebovala! Celý život se trápí s jedním. Položí krabičku z březové kůry na stupínek a z kotle sundá poklici. Rychle tam vajíčka uloží, zahrne je slámou – a potom hop nazpátek k sobě, nikdo si toho ani nevšimne...

Když Zulejka ukládá poslední vajíčko, dveře se se zavrzáním otevrou. Někdo mohutný překračuje práh, prkna na podlaze pod ním námahou sténají. Murtaza! Překvapením sevře ruku – skořápka sotva slyšitelně křupne a studená slizká tekutina jí pomalu vytéká mezi prsty. Srdce se změní ve stejně mazlavou břečku jako prasklé vajíčko v ruce, stéká po žebrech kamsi dolů ke staženému žaludku.

Mám vylézt? Přiznat se, že jsem bez optání vnikla do tchyniny poloviny? Přiznat se k rozbitému vajíčku?

„Eni,“ ozve se hluboký Murtazův hlas. „Matko.“

Chrápání stařeny okamžitě ustává. Postel dlouze zasténá a Čarodějnice zvedne své velké tělo, jako by slyšela synovo zavolání.

„Žanym,“ řekne tiše chraptivým, rozespalým hlasem. „Duše moje. Jsi to ty?“

Zvuk ztěžka dosednuvšího stařenina těla a hluboký Murtazův povzdech zůstanou viset v dlouhém tichu.

Zulejka ani nedýchá a opatrně si otírá od vajíčka lepka-vou dlaň o okraj pece. Přidrží se jí a přitom udělá několik neslyšných kroků; trne při každém pohybu, když se tiskne tváří k teplým kachlům a ukazováčkem odsunuje záhyby *čaršau*. Teď je skulinou v závěsu jasně vidí – matku i syna: Čarodějnice sedí na posteli – velmi zpřímá jako pokaždé, nohy má spuštěné na podlahu, Murtaza klečí, vyholenou hlavu se záblesky prošedivělých štětín má zabořenou do matčina břicha a pevně objímá její velké tělo. Zulejka Murtazu na kolenou nikdy neviděla. Kdyby teď vyšla – nikdy by jí to neodpustil.

„Ulym,“ přeruší ticho Čarodějnice, „synku, cítím, že se něco děje.“

„Ano, *eni*, děje.“ Murtaza mluví, aniž by odtrhl tvář od matčina břicha, takže jeho hlas zní tiše, jako by mluvil přes polštář. „Už dávno. Kdybys tak jenom věděla, co se u nás děje...“

„Murtazo, chlapče můj, řekni své staré matce všechno. I když nevidím ani neslyším. Všechno ale cítím – a dokážu tě utěšit.“ Čarodějnice hladí syna po zádech, zešíroka a klidně, tak jako se utěšuje a uklidňuje rozpálený hřebec po dostihu.

„Jak mám žít, matko? Jak žít?!“ Murtaza opírá čelo o matčina kolena, zarývá do nich tvář stále hlouběji. „Drancuj, drancuj a drancuj. Všechno berou. Když už ti nic nezůstane – klidně si třeba chcípni! –, nechají tě chvílku na pokoji. Ale jen co se vzpamatuješ, zvedneš trochu hlavu – znovu drancují. Nemám už sílu, nemám už trpělivost!“

„Život je nesnadná cesta, *ulym*. Nesnadná a dlouhá. Někdy se člověku zachce posadit se na kraj cesty a natáhnout si nohy – ať se všechno kolem něho přežene, táhne třebas do svého pekla – klidně si sedni a natáhni si nohy, můžeš! Kvůli

tomu jsi také za mnou přišel. Poseď si tu se mnou, odpočiň si, popadni dech.“ Stařena mluví pomalu, sáhodlouze, jako by zpívala nebo za tlukotu kyvadla stojacích hodin odříkávala modlitbu. „Potom vstaneš a půjdeš dál. Ale teď cítím, jak jsi unavený, duše moje, jak moc jsi unavený.“

„Dneska jsem dostal echo, že se zase něco chystá. Kéz bych se ráno nevzbudil. Lidé si myslí, že začnou konfiskovat buď půdu, nebo dobytek, nebo všechno najednou. Osivo jsme schovali, k čemu ale bude, jestli nám seberou půdu? Jenže kde ho vysít, na brambořišti?! Umřu, budu se ho držet zuby nehty – nedám! Ať si mě třeba zapíší mezi kulaky – nedám! Je to moje!!“ Pěstí udeří do pelesti postele, a ta naříkavě zasténá vysokým kovovým hlasem.

„Ty něco vymyslíš, vím to. Poseď si se mnou, popovídáš si – a něco vymyslíš. Jsi silný, Murtazo, chlapče můj. Silný a chytrý, jako jsem byla já.“ Stařenin hlas je stále laskavější a mladistvější. „Ach, jaká já jsem byla... Když mě tvůj otec uviděl, tekly mu sliny až k pasu a zapomněl si je otřít, tolik si mě chtěl osedlat. Vy chlapi jste jako berani – jakmile potkáte někoho silnějšího, hned ho chcete probodnout rohy, rozdupat, zvítězit nad ním. Hlupáci!“

Usmívá se a spleť vrásek na její tváři se chvěje, leskne se v jemně žlutém světle petrolejek. Murtaza dýchá pravidelněji, pomaleji.

„Říkala jsem mu: tohle jablko není pro tebe, máš špatné nohy, vylámeš si zuby! A on na to: já mám zubů dost. Povídám mu: život je dlouhý, možná ti nebudou stačit – měj se na pozoru! Kdepak, jen jsem bejka rozpálila...“ Čarodějnice se směje, jako kdyby kašlala.

„To léto, když jsme hráli *kyz-kuu*, se Šakirzjan honil jenom za mnou, jako pes za hárající fenou. Zástěru na *kyz-kuu* jsem měla nejhezčí z celého Julbaše – z černého sametu s květy z korálků (celou zimu jsem ji vyšívala!). A na prsou...“ stařena tiskne k propadlé hrudi bulkovitou dlouhou ruku, „dvojité náhrdelník z mincí. Otec mi dal svého tříletého argamaka: vyskočím do sedla, náhrdelník se rozezvoní – něžně, svůdně – chlapci měli oči jenom pro mě. Ach, och, a-a-a... Šakirzjan

hned cválá za mnou, kobylu zpěnil, sám je zlostí rudý – ale dohonit mě nemůže.

Jakmile jsem v dálce uviděla ořešákový hájek, trochu jsem argamaka zadržela, jako bych se vzdávala. Tvůj otec měl radost – pronásledoval mě jako šílený, myslel si, že mě co nevidět dostihne. Ale já až úplně u hájku – hop: podpatky jsem stiskla argamakovy slabiny a on vyrazil kupředu jako střela, Šakirzjan měl obličej plný prachu. Kýchal – a já jsem se už v hájku otočila, z vysokých bot jsem vytáhla *kamču*: teď byla řada na mně! A *kamča* byla pevná, spletená, na konci jsem ještě schválně udělala uzel, abych švihala bolestivěji. No, až ho dohoním, pořádně ho zmrskám: nedokázals dohonit dívku – za to zaplatíš, jen se těš! Vysměju se mu, vynadám mu... Vždyť ani jednou mě nedostihl – ani jednou jedinkrát!“

Čarodějnice si hřbetem ruky utírá slzičky v koutcích očí.

„Ach, jak ten to ode mě toho léta schytil! Po zbytek života na to vzpomínal: bil mě silně, hodně, i *kamčou*. Uvázal na ní uzel velký jako pěst, přetáhl mě s ním – bolelo to jako holí – a já se mu smála do tváře: po mně se opičíš, co? Nemáš dost rozumu, abys vymyslel něco sám? Vztekal se ještě víc, švihl mě silněji, tak, až se zalykal, chytal se za srdce... Stejně mě nedokázal zlomit. A kde je mu teď konec? Půlstoletí ho žerou červi. A já jsem prožila dva jeho životy a třetí začala. Síla, ta je dána shůry.“

Čarodějnice schová bílé očníce za víčka.

„Ty jsi po mně, synku, srdce moje. Ty máš v žilách moji krev. Pod masem – moje kosti.“ Hladí šedé štětinky na synově vyholené hlavě. „I sílu v sobě máš – mou: zlou, nezdolnou.“

„Mámo, mámo...“ Murtaza tiskne matčino tělo silně a obratně, jako když zápasník *kereše* objímá soupeře – a milenec tělo milované ženy.

„Hned jak jsem tě poprvé uviděla – červené tělíčko, prsty vrásčité, oči ještě slepé – hned jsem věděla, že jsi můj. Nikoho jiného – jenom můj. Deset dětí jsem porodila mužovi, ale to poslední – pro sebe. Ne nadarmo byla pupeční šňůra tlustá jako ruka. Porodní bába ji sotva nožem přerežala. Nechce, povídá, se synek od tebe odtrhnout. A tys skutečně

nechtěl – přísál ses k prsům, zakousl ses jako klíště. Vůbec ses neodtrhl – tři roky jsi mě vysával jako tele, z prsou mi zůstaly jenom žoky. A spals se mnou: už jsi byl mohutný a těžký, na *sjake* ses rozvaloval a dlaničku dával na mou hrud', abych ti nikam neutekla. Dokonce jsi ani Šakirzjana nenechal jít ke mně blíž – řvals, jako by tě na nože brali. Strašně nadával, žártil. Čím by tě tenkrát v časech hladomoru krmil, kdybych v prsou neměla mléko?“

„*Eni, eni*,“ opakuje Murtaza neslyšně.

„Byla to příšerná doba. Byly ti už tři roky, jíst jsi chtěl jako dospělý. Prsa jsi mi vysál beze zbytku – kolik jen tam bylo toho řídkého mléka... pro tebe moc málo! –, a tak jsi je nepříčetně tiskl, trhal zuby: ještě chci, ještě. Ale už v nich nic nebylo. Dej mi chleba, prosil jsi. Kde bych vzala chleba! Ke konci léta jsme všechnu slámu ze střechy snědli, všechny kobylinky v okolí pochytili, a lebeda, to byla pochoutka. Jenže kde tehdy vzít lebedu? Lidé přicházeli o rozum, potáceli se jako *šurale*, v lesích kůru ze stromů okusovali. Šakirzjan se hned na jaře vydal do města za prací a já zůstala s vámi čtyřmi sama. Ty jsi měl aspoň moje mléko, ale ti starší – nic...“

Murtaza mumlá něco nesrozumitelného a tiskne se k matce. Čarodějnice bere jeho hlavu do dlaní, zvedne ji a přísně se zadívá prázdnýma očima do synovy tváře.

„Neopovaž se na to ani pomyslet, slyšíš? Tisíckrát jsem ti to opakovala – a řeknu ti to po tisíci prvé: já jsem je nezabila. Sami zemřeli. Hladem.“

Murtaza mlčí, je slyšet jen jeho dech – dýchá nahlas, sípavě.

„Mléko jsem jim nedávala – to je pravda. Všechno, co ve mně bylo, jsem do poslední kapky nechávala pro tebe. Zpočátku se zkoušeli prát, chtěli ti vzít prsa násilím. Byli silnější než ty. Já však byla silnější než oni. A na tebe jsem nedala dopustit. Potom zeslábli a tys zesílil. A oni umřeli. To je všechno. Nic jiného v tom není.“

Čarodějnice vysune bradu dopředu, svráští tvář a lehce si zakryje oční chvějící se rukou – ve zlatých prstenech se matně mihotají odlesky petrolejových lamp.

„Slyšíš, synku? My je nesnědli. Pohřbili jsme je. Sami, bez mully, v noci. Byls prostě malý a všechno jsi zapomněl. A že nemají hroby? Ať se propadnu, jestli lžu, ale to léto všechny pohřbívali bez hrobů. Po hřbitovech se potulovaly tlupy lidodjedů! Jak zahlédli čerstvý hrob – rozhrabali ho a nebožtíka sežrali. Tak už mi věř, konečně mi po půlstoletí uvěř! Ti, co tyhle odporné klepy o nás roznášeli, jsou už sami dávno v zemi. A my dva žijeme. Jak je vidět, nadarmo na nás Alláh takovou milost neseslal!“

„Mámo, mámo!“ Murtaza chytne její zdviženou ruku a začne ji líbat.

„No tak...“ Čarodějnice se skloní k synovi a zakryje ho svým tělem, hlavou, rukama. Dva tenké bílé prameny vlasů padají přes Murtazova záda, táhnou se až k podlaze. „Ty jsi nejsilnější ze všech, Murtazo. Nikdo tě nepřemůže, nezlomí. Včera se mi o tom zdálo, vždyť víš. Jestli je někomu souzeno, aby tenhle dům nebo tenhle svět opustil, tak ty to nejsi. Tvoje žena s drobnými zuby ti nedokázala porodit syna a za krátko zmizí v pekle. A tobě je tak málo let – můžeš být pokračovatelem rodu. Ještě budeš mít syna. Ničeho se neboj. Zůstaneme v tomhle domě spolu, duše moje, a ještě dlouho budeme žít. Ty, protože jsi mladý. A já, protože tě nemůžu nechat samotného.“

Je zřetelně slyšet, jak pomalu a neúprosně bije ve velikánských stojacích hodinách skřípající mechanické srdce.

„Děkuju ti, matko.“ Murtaza se ztěžka zvedne z kolenou. „Půjdu.“

Hladí matku po tváři, po vlasech. Ukládá ji do postele, natřásá polštáře, přikrývá ji peřinou. Líbá jí obě ruce – na zápěstí, pak na loket. Stáhne knoty – nastane tma. Dveře se za ním zabouchnou.

Brzy je slyšet ospalé funění stařeny, odplouvající na nachechraném lůžku z nadýchaných peřin a přikrývek zpět do přízračné říše snů.

Zulejka tiskne k hrudi ruku s uschlými kousky skořápek v dlani, tiše se krade k východu a vyklouzne ven.

Murtaza sedí na bobku u pece a zasmušile štípe třísky. Žluté odlesky plamene přebíhají po ostří sekery: nahoru dolů, nahoru dolů. Zulejka se jako kachna kolébá po prknech, pod kterými jsou v podlaze skryše se zásobami: nevřžou moc hlasitě?

„Stůj,“ mužův hlas je chraptivý, jakoby naprasklý.

Zulejka se vystrašeně přitiskne k truhlám, postaveným u okna na sobě, a rukou spěšně upravuje krajkovou *kaplau* (na přehozu postele smí sedět jenom návštěva, a samozřejmě muž). Ach, jak je dnes rozzlobený, rozezlený – jako by se v něm usídlil zlý džin. Třebaže zašel za matkou, neuklidnil se. Čeká na rudou hordu. Má strach.

„Za jedenáct let už znají všechny naše skryše nazpaměť.“ Murtazova sekera vjede do polena měkce jako do másla. „Když budou chtít, celý dům rozeberou do poslední třísky, a co budou chtít, to najdou.“

Hromada bílých třísek kolem Murtazy roste. Co budou s tolika třískami dělat? Ani za týden je nespotřebují.

„Můžeme jenom hádat, jestli nám vezmou krávu, nebo k ně.“ Nakonec se Murtaza rozpráhne a vši silou zasekne sekeru do špalku.

„Brzo budeme orat,“ povzdychne si nesměle Zulejka. „Ať si radši vezmou krávu.“

„Krávu?!“ vyskočí muž, jako by ho opařili.

Jeho dech je silný a pevný, pisklavý. Tak oddechuje býk, než se vrhne na protivníka.

Aniž by Murtaza vstal z kolenou, vrhne se směrem k Zulejce. Ta strachem ucouvne. *Alla saklasyn...* Mohutným ramenem posouvá Murtaza truhly – lehce, jako by byly z kartonu. Nehty škrábe po sténající podlaze. Vsune ruku až po loket do navlhle, chladem dýchající černé díry a vytáhne plochou železnou krabici. Zamrzlé víko slabě zazvoní. Murtaza si rychle strčí do pusy dlouhou zatočenou koňskou klobásu a zběsile ji žvýká.

„Nedám,“ huhlá s plnou pusou. „Tentokrát nic nedám. Jsem silný.“

V pokoji se šíří vůně koniny. Zulejka cítí, jak se jí v puse tvoří sliny. Naposled jedla *kyzylyk* minulý rok. Bere z pece

čerstvý bochník a podává ho muži: jez to s chlebem. Ten zavrtí hlavou. Jeho čelisti pracují rychle a účinně jako mlýnské kameny ve mlýně. Je slyšet, jak pod silnými zuby skřípou pružné koňské šlachy. Lesklé nitky slin padají z otevřené pusy na límec mužova *kulmeku*.

Murtaza s klobásou v puse šmátrá rukou v rozích krabice. Vytahuje něžně se v přítmí bělající homoli cukru a vši silou ji roztlouká tupou stranou sekery – ve zlomu se objeví záblesky pronikavě modrých jisker a odpadne velký kus – pak strčí ruku do jedné z truhel a vyloví hranatou skleněnou lahvičku: jed na krysy, loni ho přivezl z Kazaně. Tekutinou z lahvičky poleje kousek cukru.

„Rozumíš, ženo?“ řehťá se.

Zulejka ustrašeně ustupuje ke zdi. Murtaza položí cukr, z něhož odkapávají těžké dlouhé kapky, na parapet a mokré dlaně si otře o břicho. Kochá se a zaklání hlavu i s kouskem *kyzylyku*, který mu trčí z pusy.

„Kdyby přišli pro dobytek, když tady nebudu – dáš to krávkě a koni. Rozumíš?“

Zulejka, tisknoucí se zády k vypouklým trámům ve zdi, nepatrně přikývne.

„Rozumělas?!“ Murtaza, který neslyšel odpověď, ji popadne za copy a přirazí jí tvář na parapet, kde vysychá v trpce páchnoucí loužičce cukr, zblízka se podobající velkému, v teple se rozpouštějícímu kousku ledu.

„Ano, Murtazo! Ano!“

Murtaza ji pustí a spokojeně se zasměje. Sedí na podlaze, sekerou odsekává kousky *kyzylyku* a cpe si je do pusy.

„Nic...“ mumlá mezi pravidelným mlaskáním. „Nic jim nedám... Jsem silný... Nikdo mě nepřemůže, nezlomí...“

Alla, co dělá strach s mužem... Zulejka se bázlivě rozhledne a dá hranatou lahvičku s tekutou smrtí zpátky. Zasune prkno v podlaze a položí na ně truhly. Když upravuje záhyby vzorované *kaplau* přes pyramidu z truhel, pečlivě postavenou znovu na obvyklém místě (jako by se nic nestalo), okenní tabulka vybuchne stovkou malých střepů. Zvenku sem vlétně něco malinkatého a těžkého a tlumeně dopadne na podlahu.

Zulejka se otočí. V okně se jako mnohocípá hvězda černá velká díra, jíž do pokoje vlétají pomalé, husté sněhové vločky. Drobné kousky skla se s něžným zvoněním sypou na zem.

Murtaza sedí na podlaze s plnou pusou. Mezi jeho roztaženými nohama leží kámen zabalený do pevného bílého papíru. Ohromený Murtaza, nepřestávající žvýkat, rozbaluje papír. Je to plakát: obrovský černý traktor přejíždí svými obrovskými koly vzdorující človičky, kteří se rozlézají do všech stran jako švábi. Jeden z nich se nadmíru podobá Murtazovi: strachy vystrkuje proti ocelovému kolosu křivé dřevěné vidle. Shora se snášejí těžká hranatá písmena: „Zničíme kula-ky jako třídu!“ Zulejka neumí číst vůbec, natož rusky. Avšak chápe, že černý traktor maličkého Murtazu s jeho směšnými vidlemi každou chvíli rozdrtí.

Murtaza vyplivne zbytek klobásy na *sjake*. Důkladně si otírá ruce a pusu zmuchlaným plakátem a potom ho hodí do pece – jak traktor, tak nepřátelští človičky se svíjejí v oranžových jazycích plamenů, už za chvíli se promění v popel – pak popadne sekeru a vyběhne ven.

Všemohoucí, všechno je v tvých rukou! Zulejka se tiskne k oknu s pavučinou dlouhých prasklin. Murtaza se řítí ven s rozepnutým *kulmekem* na prsou a s holou hlavou. Rozhlíží se, hrozí rozpoutané vánici sekerou. Kolem není ani živáčka. Sláva Alláhovi. Jinak by každého rozsekal, zhřešil by.

Zulejka se posadí na *sjake* a nastaví rozpálenou tvář poryvům větru z rozbitého okna. To jsou klukoviny Mansurky-Otravy a vandráků z jeho buňky, jinak to nemůže být. Nejednou chodili po statcích, agitovali do *kalchuzu*, hádali se s lidmi. Celý Julbaš polepili plakáty. Rozbíjet okna si zatím netroufli. Až teď jsme se dočkali. Zřejmě vědí, že se něco chystá. Ať je vezme das! Pro nové sklo do okna je třeba jet do sousední vesnice. To budou zas výdaje! A chalupa přes noc vymrzne... Murtaza tu pořád není. Aby nenastydl – šel do vánice bez kožichu. Je to tak – posedl ho zlý džin...

Zulejka vyskočí – náhle ji napadlo něco strašného. Bleskurychle vyběhne z chalupy do předsíně. Rozrazí venkovní dveře dokořán.

Uprostřed dvora stojí Murtaza a Kjubelek – čelo na čelo. Murtaza něžně hladí kučeravou kravskou hlavu, důvěřivě přitisknutou k jeho tváři. Pak vytáhne sekeru schovanou za zády a tupou stranou udeří Kjubelek mezi velké vlhké oči s dlouhými řasami. Kráva se s tichým hlubokým povzdechem skácí k zemi a kolem ní se zvedne hustý oblak sněhu.

Zulejka začne hlasitě křičet a sbíhá po schodech k Murtazovi. Murtaza se po ní ožene pěstí. Zulejka padá na záda a žebry naráží do schodů.

Sekera sviští. Něco teplého stříká Zulejce do tváře – krev. Murtaza pracuje se sekerou rychle a účinně, bez přestávky. Ostří zvučně a pravidelně vjíždí to teplého těla. Vzduch vycházející z plic Kjubelek syčí. S kručivým bubláním prýští krev z cév. Nehybné zabité zvíře, rychle se rozpadající na kusy, halí hustá růžová pára.

„To máte za rekvizice v šestnáctém roce!“ Murtaza přeskáká kosti lehce jako větvičky. „Za proviantní armády v osmnáctém roce! Devatenáctém! Dvacátém! Tady máte za zrno! Tady za potravinovou daň! Tady za obilné přebytky! Vemte si je! Jestli to dokážete!“

U dveří do chléva se staví na zadní Sandugač, srdceryvně řetá, kope ve vzduchu těžkými kopyty, vyvaluje bělma nepřítelových očí. Pod nohama matky pobíhá hříbě.

Murtaza se otočí ke koni: jeho *kulmek* je rudý, v rozhaleném výstřihu se mu kouří z hrudi, v ruce drží sekeru, červenou od krve. Zulejka se nadzvedne na loktech, do zad ji bodají žebra. Murtaza překračuje kravskou tlamu s vyceněnými zuby a špičatým, inkoustově modrým vyplazeným jazykem – míří k Sandugač.

„Orat? Jak budeš orat?“ Zulejka skočí Murtazovi na záda. „Brzo bude jaro! Umřeme hladý!“

Murtaza se ji snaží ze zátylku shodit, mává rukama – pravá ruka svírá svištící sekeru. Zulejka se zahryzne do mužova ramene. Ten vykřikne a přehodí ji přes sebe – letí, země a nebe se střídají, pak ještě a znovu. Něco velkého, tvrdého ji ohromnými ostrými rohy tlačí do zad – schody zápraží? Otočí se na břicho, a aniž by se zvedla, rychle se posunuje dopředu

rukama i nohama – škrábe se na namrzlé schody a kvapně mizí v domě. Muž dupe v závěsu za ní. Dveře pronikavě zapráskají jako rány pastýřského biče – jednou, podruhé.

Zulejka prchá pokojem – pod nohama řinčí rozbité okení sklo – vyskočí na *sjake*, vmáčkne se do rohu chalupy, přikryje se nejbližším polštářem. Murtaza je už vedle ní. Z vousů mu kape pot, oči má vypoulené. Máchá rukou. Sekera se svistotem roztíná povlak a sypek – z polštáře vyletí mračno prachového peří. Jemná bílá pírka okamžitě zaplňují pokoj, zůstávají viset ve vzduchu.

Murtaza táhle zakřičí a odhodí sekeru – ne do Zulejky, ale stranou. Její ostří se zaleskne ve vzduchu a zasekne se do vyřezávané zárubně dveří.

Prachové peří se snáší shora jako pomalá teplá vánice. Murtaza těžce dýchá, utírá si bíle polepenou holou hlavu. Na Zulejku se ani nepodívá, vytáhne sekeru ze zárubně a odchází pryč. Pod jeho těžkými kroky hlasitě křupou střepy jako lednový zledovatělý sníh.

Rozbitým oknem vlétají do chalupy vložky a splývají s poletujícím peřím. V chalupě se točí bílý vír – půvabný a sváteční. Zulejka opatrně – dává pozor, aby se neporezala – ucpává rozseknutým polštářem díru v okně. Na *sjake* si všimne zbytku koňské klobásy a sní ho. Je dobrá. Alláh buď pochválen, kdy se jí zase poštěstí jíst *kyzylyk*... Olizuje mastné slané prsty. Jde ven.

Všechn sníh u zápraží má barvu šťavnatých, s cukrem rozmačkaných lesních jahod.

V odlehlém koutě, na pryčně u lázně, porcuje Murtaza maso. Sandugač s hříbětem nejsou vidět.

Zulejka jde do chléva. Jsou tam oba dva, za ohradou. Sandugač olizuje mládě dlouhým drsným jazykem. Sláva Alláhovi, jsou živí. Zulejka hladí teplou sametovou tlamu koně, poplácává hříbě po šimrající, nahoru trčící hřívě.

A na dvoře se na rudý sníh snášejí tisíce sněhových vloček, pokrývají ho a znovu ho proměňují v bílý.

SETKÁNÍ

Skrýš se nacházela na bezpečném místě. Všechno, co Murtaza vymyslel a vlastníma rukama udělal, bylo pěkné a pevné – vystačilo by to na dva životy.

Dnes vstali za tmy. Snídani měli studenou, ze dvora vyjeli ještě za svitu matného měsíce a posledních hvězd. Na místo dorazili před svítáním. Černé nebe se už zbarvilo do modra a bílé stromy, které předtím nebylo vidět, teď zalilo světlo a získaly diamantový lesk.

V lese bylo po ránu ticho a sníh pod Murtazovými válenkami křupal zvlášť hlasitě – jako když Zulejka seká v díži sekerkou čerstvé zelí. Muž se ženou si proráželi cestu hlubokými hustými závějemi, které jim sahaly nad kolena. Na dvou dřevěných lopatách nesli jako na nosítkách vzácný náklad: pytle se zrnem na setbu, pečlivě přivázané provazem k násadám. Nesli je opatrně, chránili je před ostrými větvičkami a kmeny stromů. Kdyby se pytlovina roztrhla, Zulejka by se se zlou potázala. Ztrhaný Murtaza v očekávání rudé hordy teď dočista zešlel – bez mrknutí oka by ji rozsekal jako včera Kjubelek.

Vpředu mezi smrky pokrytými jinovatkou se už modrá světlina. Břízy se rozestupují, droboučné rampouchy zvoní na nitěných větvích, odmykají širokou mýtinu schovanou pod tlustou pokrývkou sněhu. Táhle je křivá lípa s úzkou, jako škvíra dlouhou dutinou, vedle roste prokřehlá jeřabina – jsou na místě.

Na větvi lípy sedí sýkorka. Modrý hrudníček – střípek nebe, očka jako černé korálky. Nemá strach, dívá se pozorně na Zulejku, čimčará.

„Šamsijo!“ Zulejka se usmívá a natahuje k ní ruku v tlustém kožešinovém palčáku.

„Nežvaň, ženo!“ Murtaza hodí po ptáčkovi hrst sněhu, a ten uskočí stranou a odlétá. „Přišli jsme pracovat.“

Zulejka vylekaně popadne lopatu.

Začínají pod lípou odhazovat závěj – brzy pod ní vystupují obrysy malého tmavého hrbolku. Zulejka shodí rukavice a rukama rudnoucíma v mrazu ho rychle čistí, hladí. Pod chladným sněhem je studený kámen. Nehty seškrabávají z oblého arabského ornamentálního písma hrudky sněhu, prsty rozpouštějí led v drobných prohlubeninách *taškilu* nad dlouhou vlnou písmen. Zulejka neumí čist, ví však, co je tu vytesáno: Šamsija, dcera Murtazy Valijeve. A datum: 1917.

Zatímco Murtaza čistí hrob nejstarší dcery, Zulejka poodstoupí, klekne si a hmatá pod sněhem, hledá ještě jeden *taš*, lokty odhrnuje sněh. Ztuhlé prsty nacházejí kámen, kloužou po zledovatělých písmenech: Firuza, dcera Murtazy Valijeve. 1920.

Další *taš*: Sabida. 1924.

Další: Chalida. 1926.

„Ulíváš se?!“ Murtaza už očistil první hrob a teď stojí, opírá se o násadu lopaty a provrtává Zulejku očima: panenky má žluté, chladné, ale bělmo – tmavé, kalně rudé. Vráska uprostřed čela pulzuje jako živá.

„Se všemi jsem se pozdravila,“ klopí Zulejka provinile zrak.

Čtyři lehce nahnuté, v řadě stojící šedé kameny na ni mlčky hledí – jsou malé, velikosti ročního dítěte.

„Radši mi pomoz!“ hudrá Murtaza a vši silou zarazí lopatu do zmrzlé země.

„Pro Alláha, počkej!“ Zulejka se vrhne k *taši* Šamsiji a tiskne se k němu rukama.

Murtaza nespokojeně oddechuje, hlasitě, lopatu však dal bokem, čeká.

„Promiň nám, *zirat ijase*, duchu hřbitova. Nechtěli jsme tě

do jara rušit, ale musíme,“ šeptá Zulejka do oblého písma. „I ty nám promiň, dcerunko. Víím, že se nezlobíš. Ty ráda pomůžeš rodičům.“

Zulejka vstane z pokleku a kývne: teď můžou. Murtaza hloubí zem vedle hrobu, snaží se lopatu zasunout do sotva patrné zamrzlé skuliny. Zulejka ryje do ledu klackem. Skulina se postupně rozšiřuje, zvětšuje se, povoluje, až se konečně s táhlým prasknutím rozevře – ukáže se podlouhlá dřevěná bedna, která je cítit zmrzlou zemí. Murtaza do ní opatrně sype zlatavě žluté, na mrazu zvonící zrno, Zulejka nastaví pod těžký proud sypajícího se obilí ruce.

Zrno.

Bude zde v hluboké dřevěné rakvi odpočívat mezi Šamsijou a Firuzou – a čekat na jaro. A jakmile bude ve vzduchu cítit teplo, jakmile se obnaží a prohřejí louky, zase bude uloženo do země, tentokrát aby vyklíčilo a vyrazilo jako zelené osení na oraništi.

To, že vykopou skryš na vesnickém hřbitově, vymyslel Murtaza. Zulejka se nejdříve vyděsila: není to snad hřích – rušit mrtvé? Neměli by se raději zeptat na souhlas *mully-hazrata*? A nerozzlobí se duch hřbitova? Potom ale přikývla – ať v hospodářství dcery pomáhají. Dcery pomáhaly svědomitě – nebyl to první rok, co do jara opatrovaly zásoby rodičů. Víko bedny zaklapne. Murtaza zasypává rozhrabaný hrob sněhem. Potom omotává prázdné pytle kolem rukojetí lopat, hází si je na záda a jde k lesu.

Zulejka rozryté *taše* lehce popráší – jako by je na noc přikrývala peřinou. Na shledanou, dcerunko. Uvidíme se na jaře, pokud se nevyplní Čarodějčino proroctví dřív.

„Murtazo,“ tiše volá Zulejka. „Kdyby se něco stalo, tak mě tu pohřbíš s dcerkami. Napravo od Chalidy je akorát volné místo. Já ani moc místa nepotřebuju, vždyť sám víš.“

Muž se nezastaví, jeho vysoká postava se dál míhá mezi břízami. Zulejka tiše cosi zamumlá kamenům na rozloučenou a navlékne si na ztuhlé ruce rukavice.

Na lipové větvi se opět ozývá štěbetání, čiperná sýkorka s modrou hrudí se vrátila na své místo. Zulejka na ni radostně

zamává – „Šamsijo, věděla jsem, že jsi to ty!“ – a pustí se za mužem.

Saně pomalu kloužou po lesní cestě. Sandugač chrčí, pobízí hříbě, radostně poskakující vedle ní. Jednou se tenké nožky hříbátka boří do závějí u cesty, podruhé vráží klabonosou tlamou do matčina boku. Dneska se na ně nalepilo. A tak to má být: jen ať si zvyká na cesty do lesa.

Slunce ještě není na vrcholu a práce je už hotová. Sláva Alláhovi, že si jich nikdo nevšiml. Když ne dnes, tak zítra zamete stopy na hřbitov vánice – jako by tam nikdo nebyl.

Zulejka sedí v saních jako pokaždé zády k Murtazovi. V zátylku cítí, jak se v jeho hlavě hemží tíživé chmurné myšlenky. Doufala, že když ukryjí zrno, muž se trochu uklidní a velká vráska na jeho čele, která vypadá jako zásek od sekery, se vyhladí. Ne, vráska nezmizela, prohloubila se ještě víc.

„V noci odejdu do lesa,“ oznamuje komusi vpředu – snad chomoutu na šíji Sandugač, snad koňskému ohonu.

„Cože?“ Zulejka se otočí a zabodne smutný pohled do neoblomných mužových zad. „Vždyť je leden...“

„Bude nás hodně. Nezmrzne.“

Murtaza neodešel do lesa ještě ani jednou. Jiní chlapi odešli – ve dvacátém roce, ve čtyřiaadvacátém. Shlukovali se do skupin, schovávali se v lesích před novou vládou. Dobytek zabíjeli nebo odváděli s sebou. Ženy s dětmi zůstávaly doma – čekaly a doufaly, že se muži vrátí. Mnohdy se vraceli, ale ještě častěji se nevrátili. Někoho rudá horda zastřelila, jiný zmizel beze stopy...

„Do jara mě nečekej,“ pokračuje Murtaza. „Dávej pozor na matku.“

Zulejka se dívá na hrubou, porézní ovčí kůži, pevně napjatou mezi mohutnými lopatkami muže.

„Koně si vezmu.“ Murtaza zamlaská a Sandugač poslušně přidá do kroku. „Hříbě můžete sníst.“

Mládě pospíchá za matkou, legračně vyhazuje nohy hned dopředu, hned zas dozadu – hraje si.

„Nepřežije to,“ poznamená Zulejka k Murtazovým žádům.
„Tvoje matka to nepřežije, povídám.“

Záda zachmuřeně mlčí. Kopyta Sandugač tlumeně dupou po sněhu. Kdesi v lese výsměšně skřehotají straky. Murtaza sundá z hlavy huňatou kožešinovou čepici a utírá si lesklou hrbolatou lebku – z hladké růžové kůže stoupají sotva viditelné obláčky páry.

Rozhovor je u konce. Zulejka se zase otočí. Nikdy v životě nezůstala sama. Kdo jí bude říkat, co má a nemá dělat? Spílat jí za špatnou práci? Bránit před rudou hordou? A vůbec žít? A co Čarodějnice – nespletla se? Zůstane snad stařena v domě se snachou, kterou opovrhuje, a ne se svým milovaným synem? Alláhu, jak tomu mám rozumět?...

Nečekaně je dostihne – jako poryv větru – zpěv. Před chvílí jim v uších znělo naříkavé vrzání sanic, teď najednou slyší sebejistý mužský hlas. Krásný, hluboký, kdesi daleko v lese. Slova jsou ruská, melodie neznámá. Zulejka si ji chce poslechnout, avšak Murtaza z nějakého důvodu pospíchá, pobízí Sandugač.

Již vzhůru psanci této země,
již vzhůru všichni, jež hlad zhnět!
Teď duní právo v jícnu temně
a výbuch zahřmí naposled.

Zulejka rozumí obstojně rusky. Chápe, že slova písně jsou správná – o psancích i o právu.

„Schovej lopaty,“ procedí skrz zuby Murtaza.

Zulejka rychle balí lopaty do pytlů, svrchu je zakrývá sukňemi.

Sandugač kluše svižně, ale stejně ne dost rychle – přizpůsobuje se nepravidelnému běhu hříběte. A hlas se přibližuje, dohání je.

Od minulosti spějme zpátky,
otroci vzhůru k cílům svým!

Již chví se světa základ vratký,
my ničím nejsme, budme vším!

Píseň pracujícího člověka, myslí si Zulejka. Už je jasné, že ten člověk, co jede po lesní cestě za nimi, se zpoza stromů brzy objeví. Jak je starý? Pravděpodobně je mladý – má silný hlas a je v něm hodně naděje.

Poslední bitva vzplála,
dejme se na pochod.
Internacionála
je zítřka lidský rod.

V dálce mezi stromy se míhají rychlé tmavé siluety. A náhle se na cestě ukáže menší jezdecký oddíl. Vpředu jede muž – posed má pružný, přímý, to je zřejmé už zdálky – je to voják. Když přijede blíž, jsou vidět široké zelené záplaty na šedém plášti a na hlavě špičatá soukenná kukla s temně rudou hvězdou. Člen rudé hordy. To on zpívá.

Dělníci, též rolníci, bratři,
jsme velkou stranou dělnickou.
Všem lidem jenom země patří
a zahaleči ať již jdou!

Alláh obdařil Zulejku vynikajícím zrakem. V ostrém slunečném světle si prohlíží tvář rudého nájezdníka, na muže nezvykle hladkou (žádný knír, žádné vousy – jedním slovem jako dívka). Oči pod kšiltem kukly se zdají tmavé a rovné bílé zuby jsou jako z cukru.

Dost napásla se naší muky
vran, supů hejna kroužící,
rozptýlí den příští jich shluky,
věčně vzplá slunce zářící.

Voják je už docela blizoučko. Mhouří před sluncem oči, z jejich koutků vybíhají k dlouhým soukenným uším buďonovky vrásky. Usmívá se na Zulejku, nestyda jeden. Zulejka klopí zrak, jak se sluší na vdanou ženu, schovává bradu hlouběji do šály.

„Hej, hospodáři, je to do Julbaše ještě daleko?“ Voják od Zulejky neodvrací dotěrné oči a přijíždí těsně k saním – a ona ucítí horký, slaný pach jeho koně.

Murtaza, aniž by se otočil, dál pobízí Sandugač.

„Jsi hluchej nebo co?“ jezdec stiskne patami zadek koně a dvěma skoky saně předjede.

Murtaza švihne opratěmi Sandugač po hřbetu, ta prudce vyrazí kupředu a hrudí se srazí s vojákovým koněm. Kůň znepokojeně řehtá, udělá chybný krok, zůstane zadníma nohama vězet v závěji u cesty a hrabe ve sněhu nohama.

„Nebo seš slepej?!“ hlas rudoarmějce zní zlostně.

„Chlápek se vyděsil, pospíchá schovat se mámě pod sukni!“ Když jezdecký oddíl dohoní saně, tmavovlasý chlap se zářivým zlatým zubem pod komicky zvednutým vrchním rtem drze přejíždí očima po saních. „Ustrašený kontingent!“

Kolik jich tu je? Jako prstů na obou rukou, víc ne. Silní, zdraví chlapi. Někdo v plášti, někdo jen tak v ovčím kožichu, přepásaném v pase širokým rezavým řemenem. Každý má na zádech pušku. Bodáky se tolik lesknou na slunci, až se člověku dělají mžitky před očima.

Je s nimi jedna ženská. Rty barvy brusinky, tváře jako jablíčka. Sedí v sedle rovně, s hlavou vysoko zvednutou a hrudí vysunutou dopředu – dovoluje, aby se na ni zálibně koukali. Dokonce i pod kožichem je vidět, že by její velká prsa stačila pro tři. Jedním slovem krev a mlíko.

Kůň toho muže z rudé hordy se nakonec zase vyškrábe na pevnou cestu a jezdec chytne Sandugač za uzdu. Saně se zastavují, Murtaza pouští opratě. Na jezdce se nedívá, schovává zamračený pohled.

„Tak co?“ hrozivě houkne voják z rudé hordy.

„Oni tady rusky neznají ani ,ň‘, soudruhu Ignatove,“ ozve se postarší voják s dlouhou jizvou přes půl tváře.

Jizva je bílá a neobyčejně rovná jako natažený provaz. Od šavle, domyslí si Zulejka.

„Ani ,ň‘, tak teda...“ Rudý nájezdník Ignatov si pozorně prohlíží koně, schovávajícího pod břichem hříbě i samotného Murtazu.

Ten mlčí. Kožešinovou čepici má staženou do čela – oči nejsou vidět. Z bledého chřípí vystupují nadýchané obláčky husté páry a pokrývají kníry silnou vrstvou jinovatky.

„Cože jsi tak zachmuřený, kamaráde,“ zadumaně prone-se Ignatov.

„Dostal vynadáno od ženy!“ blýská tmavovlasý zlatým zubem a pomrkává po Zulejce hned jedním a hned zas druhým okem. Běльмо má matné jako ovesná kaše a panenky malé jako kuličky. Oddíl se směje. „Tatarky jsou dost přísné! Nic neodpustí! Je to pravda, zelenooká?“

Zelenooká jí v dětství říkal otec. To už je dávno. Zulejka už zapomněla, jakou barvu mají její oči.

Celý oddíl se hlasitě rozesměje. Deset párů drzých a výsměšných očí si ji upřeně prohlíží. Zulejka si rychle zakryje zčervenalé tváře krajíčkem šály.

„Přísné – ne však zrovna krásné,“ utrousí líně prsatá ženská a odvrátí se.

„Kam se na tebe hrabou!“ výsměšně pokřikuje rudá horda.

Zulejka slyší, jak za jejími zády sípavě, těžce dýchá muž.

„Zpět!“ Ignatov si dál štouravě prohlíží Murtazu. „Kampak ses to vydal tak časně zrána, hospodáři? A ještě k tomu se ženou! Koukám, že dřevo jsi nenasekal. Copak jsi v lese ztratil? No tak, neuhýbej očima. Víím, že všemu rozumíš.“

Koně v tichu hlasitě odfrkují, hrabou kopyty. Zulejka to sice nevidí, ale cítí, jak se vráska na Murtazově čele prohlubuje, jak se mu zařezává do lebky a důlek na bradě se zachvívá jako splávek nad rybou chycenou do háčku.

„Chtěli pod sněhem vykopat houby,“ nazdvihne ten tmavovlasý bodákem Zulejčinu sukni, a pod pytlí se objeví čepele lopat. „Ale moc jich nenašli!“ nabodne jeden z pytlů na ostří bodáku a třese s ním ve vzduchu.

Smích oddílu přerůstá v burácející řehot. Z pytle vypadne

Zulejce na sukni několik velkých žlutých zrn – a smích ustane, jako když utne.

Zulejka, zírající na podolek, shodí rukavici a spěšně sbírá zrna do pěsti. Jezdci mlčky objíždějí saně a obklopují je. Murtaza pomalu sune ruku k sekyře, zastrčené za páskem.

Ignatov hodí opatřě vojákovi, který přijel blíž, a seskočí na zem. Přistoupí k Zulejce, vezme její pěst do obou rukou a snaží se ji násilím rozevřít. Zblízka je vidět, že jeho oči nejsou vůbec tmavé, ale světle šedé jako říční voda. Hezké oči. Prsty má kostnaté a nečekaně horké. A velmi silné. Zulejčička pěst povoluje, rozevívá se. Na její dlani leží dlouhá, tlustá zrna, medově se třpytící na slunci. Osivo šlechtěné pšenice.

„Tak teda houby...“ řekne tiše Ignatov. „Spíš jsi, ty kulacká hnido, v lese kopal něco jiného!“

Murtaza, sedící jako socha, se najednou prudce otočí k saním a nenávistně se Ignatovovi zahledí do očí. V hrdle mu klokotá přidušený dech, brada se třese. Ignatov rozepne pouzdro na opasku, vytáhne černý revolver s dlouhou hrozivou hlavní, zamíří na Murtazu a natáhne kohoutek.

„Nedám!“ chraptí Murtaza. „Tentokrát nic nedám!“

Máchne sekerou. Současně cvakají pušky. Ignatov zmáčkne spoušť – třeskně výstřel a jako ozvěna se rozplyne v lese. Sandugač vyplašeně řehtá. Ze smrků se snášejí vrány a s hlasitými výkřiky odlétají do houští. Murtazovo tělo se kácí do saní: nohama ke koni, tváří dolů. Saně sebou prudce trhnou.

Na Zulejku míří tucet pušek: černé otvory hlavní pod lesklými hroty bodáků. Z revolveru stoupá namodralý obláček kouře. Trpce voní střelným prachem.

Ignatov zaraženě hledí na nehybné tělo natažené v saních. Otre si rukou s revolverem horní ret, zbraň uloží do pouzdra. Popadne sekeru, která hospodáři vyklouzla z rukou, a s rozmachem ji zasekne vzadu do saní – kousek od Murtazovy hlavy. Pak vyskočí do sedla, trhnutím pobídne koně, a aniž by se ohlédl, tryskem pádí kupředu. Zpod koňských kopyt odlétá sníh.

„Soudruhu Ignatove!“ křičí za ním voják s jízvou. „Co s tou ženskou?“